

БИТИМ ШЛЯХОМ ПО УКРАЇНІ

Нотатки

Щоб лани широкополі
І Дніпро, і кручі...

Т. Шевченко.

* * *

Дніпро—цей історичний шлях „із варяги у греки“ звався битим. В наші дні його не дуже „б'ють“... А „бити“ треба було б. Бо таких прекрасних шляхів у нас мало. Правда, цього літа в якесь свято на Могилі Шевченка перебувало за один день вісім тисяч одвідувачів.

Значить, до Битого шляху приглядаються, він починає цікавити.

Коли „Молодняк“—український, умовлявся з друзями—„Маладняком“ білоруським про спільну подорож по Україні, то якось сам собою повстав маршрут по Дніпрі. Можливо й тому, що на цьому Битому шляху твориться за порогами „вузол“, який дуже цікавить нас усіх.

Листами умовилися, що „зоряний зльот“ „маладняківців“ (з Менська) і „молодняківців“ (з Харкова) відбудеться в Києві, в одному з також не аби-яких „вузлів“ Битого шляху.

23-го червня з Харкова виїхала до Києва група „молодняківців“: Кузьмич, Момот, Кундзіч, Усенко, я.

* * *

24 червня.

Ранок. Під'їздимо до Києва. Одного з наших прозаїків цієї ночі обікрали, витягли тридцять карбованців. В цьому відношенні він, як ото кажуть росіяни, „редкій человек“: ніколи нікуди не їздив так, щоб не обікрали. Коли в Харкові розповідають про нову таку пригоду з ним, його товариське коло зовсім не дивується: це вже загальноприйняте, так і повинно бути. А врешті, наш шановний прозаїк—людина майбутнього: пасажир спеціально для літаків,—може хоч на літаках його не обкрадатимуть... Шкода тільки, що єсть одне мудре прислів'я, яке повстає тут, мов заперечення...

Може ця особиста пригода нашого прозаїка всієї подорожі та моїх нотаток і не стосується. Але ж, я маю на увазі майбутніх біографів та істориків літератури. Таку характерну рису письменницьку не треба пропустити. Тим більше, що прозаїк ще молода людина; „чим чорт не жартує“, може таке трапитися, що колись писатимуть його біографи і про те, куди пішки ходив, а не то що—куди їздив.

В Києві зустріли нас на вокзалі (не полінувалися) менські учасники „зоряного зльоту“—„маладняківці“: Іларик Барашка, Василь Каваль, Аркадзь Моркавка, Алесь Звонак, Язеп Мазуркевич, Микола Ніканович, Алесь Салогуб, Валерій Мараков, Сцяпан Барковський.

Казали—вчора виходили зустрічати, трохи сердилися, що ми так довго не приїздили, бо вони в Києві ще з 21 червня і вже встигли багато оглянути, а подорож вони розраховують днів на десять.

Перезнайомились менчани й харків'яни... А ми з Іваном (Момотом) зустріли старих друзів—Барашку, Кавалю, Моркавку.

Цього дня зовні оглядаємо з білорусами такий справді прекрасний Київ, катаємося на Дніпрі. Яке це щастя, який цілющий бальзам—мати коло великого міста отаку річку... Згадався рідний, могутній Харків... але ота мізерія—Лопань...

Ні в музеї, нікуди не ходили, бо неділя,—все зачинено, всі відпочивають—і мабуть усі на Дніпрі.

25 червня.

Білоруси квапляться виїздити в дальші мандри з Києва. Вони хочуть більше оглянути Україну.

Сьогодні о шостій годині пароплавом виїздимо на Могили Шевченка (квитки до Дніпропетровського беруть).

За день одвідали спільно редакції „Молодих Більшовиків“—газети та журналу. Редактор (хлопець нашого віку) цих часописів—тов. Грицай ще кілька днів тому приймав дорогих гостей з Білоруси та вкупі з Зільбером (від Київського Окружкому) допомагав їм оглядати Київ. Між іншим, я вже давно не бачив таких енергійних комсомольців, як Зільбер. Товариші казали, що з 1918-го року він однаковий, ні крихітки не змінився, яка б не була робота—горить, коли робить її. А в наші дні це дуже коштовна властивість людська.

Взагалі білоруси-маладняківці zostалися дуже вдячні киянам, Київському Окружкомові комсомолу за допомогу оглянути Київ, взагалі за прийом.

Сьогодні ще білоруси та де-хто з наших їздили на Київську тютюнову фабрику.

Передвечірній час... Усі на палубі „Чубаря“. До нас приєдналися ще від Київської групи „Молодняка“—тов. тов. Б. Коваленко та А. Клочья.

Пароплав наш незavidний. Я зараз мало цікавлюся й розбираюся, який там він. Мене просто чарує все, починаючи з берегів Дніпра та Києва і кінчаючи заходом сонця та нашою палубою. А Коваленко (мешканець Києва) каже, що наш пароплав—стара калоща. Та до всього у нас ще й квитки: в киян—1-го класу, в харків'ян—2-го, а в білорусів—3-го. Як воно так сталося—і досі не розумію, але сталося досить таки погано. (Почасті, здається, перекапустили все літери на водні шляхи, що були в білорусів).

Поки що, всі в одному класі—на палубі і почуваємо себе прекрасно. Віє пронизливий вітер. Всі, як один, у плащах. Трохи холоднуvато, і тому мабуть—весело.

Дніпро розлиvався все ширше. Сонце поволі котилося до круч над Дніпром. Пливуть, отстають прекрасні береги і Київ своїми клумбами зелени й будинків тікає од нас.

Білоруси та українці зібралися докуп. Тільки хотіли заспівати, як заспівали якісь конкуренти збоку на палубі. Виявилось—що екскурсія Харківської 27-ої Трудшколи. Земляки, значить... Слухали чисті, напів-дитячі голоси... Про „батька Тараса“, про „неню Україну“, про „українське сонце“, про „українське серце“... Трохи неприємно за те „українське серце“... Але ж: видно діти їдуть на Могили Шевченка...

Перед заходом сонця десь од Києва весело затурчав аероплан... Потім на обрії з'явилося ще кілька точок. Точки вирости в красивих великих „яструбів“. „Яструби“ покружляли над рівнинами, луками, над срібним полотном Дніпра... Один спустився низько-низько і зробив кілька красивих спіралей над нашою палубою...

— Товариші! Дивиться—та він робить „Авіо-спіралі“ Володимира Кузьмича!..—гукає хтось із харків'ян.

— Автора! Де автор?..—сміються білоруси й жартівливо торсають замисленого „американця“—Кузьмича, який акуратно застібає свого плаща на всі гудзики, бо вітер стає пронизливий, отже автора „спіралей“ трохи таки „лижуть кози“...

* * *

Смеркає...

Дніпро широкий і такий безконечний... Хіба запам'ятаєш усі його завороти, всі його коліна, коли він серед безмежних степів гадюкою в'ється до моря. Внизу од Київа—правий берег у Дніпра високий, а по другий бік широка рівнина луків...

Правий берег буває дуже високий. Часом горами наступає на Дніпро, нависає рудими похмурими кручами.

На одні з таких високих круч звернули нашу увагу кияни...

— Трипілля... Кручі, що з них комсомольців зеленівці кидали у Дніпро...

Білоруси уважно розглядають... Про Трипілля вони знають. Та й хто не знає з комсомольців, з молоді всього Радсоюзу про цю жакливу Голгофу молодих революціонерів?

Хлопці згадують, що це було всього кілька літ тому і що в оцих самих спокійних водах потопали, сходили кров'ю молоді ентузіясти, кращі сини київських пролетарів.

Там є невеличка пристань. Пароплав пристав до неї. Ми сиділи на палубі, розмовляли. Білоруси записували зі слів наших товаришів подробиці комсомольської трагедії з боротьби за радянську владу на Україні.

Просто до пристани збігає вузький і глибокий яр. Майже над самим Дніпром у яру зелені верби, кучеряві, віти до землі. В яру та й вище, аж на кручі—повилазили сірі хатки. То село Трипілля...

— Тепер уже не Трипілля, а Комсомолля... Всі чують це з радістю... Це ж перемога історії.

* * *

На палубі було таки весь час весело. З'явилась якась товаришка від Червоного Хреста з картками на чийсь (забув) користь. Хлопці, від нічого робити, почали вигравати цілими тюками ванільний порошок та якийсь „піроксиліновий“ чи що порошок для прання білизни... Траплялися й блокноти—річ дуже корисна й потрібна на пароплаві.

„Історія“ з „трьома класами“ не пройшла нам байдуже.

Пішли повечеряти всі вкупі в їдальню першого класу... Аж тоді, як у нас забрали квитки та не дали як слід повечеряти і трохи не заарештували всіх—ми взнали, що суворо заборонено тим громадянам, що мають квитки 3-го, або 2-го класу, заходити в їдальню 1-го класу (постанови навпаки—певно немає).

Довелося одному з наших товаришів витягати різні мандати та полаятися, щоб літераторам білоруським та українським, команда „Чубаря“, не наробила всіляких зайвих „приємностей“, що так не пасували до загального настрою та до прийому білоруських гостей у Києві.

Було якось неприємно... Постанова! Воно то правильно і зрозуміло, а все ж таки неприємно... Розходились усі по своїх „класах“. Хтось подивився на бруд і на всю „комфортабельність“ 3-го класу і пустив таку філософську тираду:

— Аж як їдеш сам у 3-му класі, тоді відчуваєш усю неприємність поділу на „класи“...

Білоруси десь мучились, ночували у 3-му класі, а ми—харків'яни забралися в свою „тюремну камеру“ над водою...

Якось умостилися поміж публікою, що куняла і спала над клунками.

Сиділи, скучали і з нудьги філософствували...

Один з товаришів розповів, що Маяковський, роблячи в Харкові доповідь, одного разу так поясняв суть „класів“ на пароплавах: вся різниця між ними в тому, що перший клас ригає на другий, а другий—на третій...

— Маяковський побачив різницю між класами лише в цьому через те, що сам їздить першим класом... Думалося: і трагедія нашого часу в тому, що товариші, які умовилися йти до одної мети, вимушені йти до неї в різних „класах“.

Ці думки навівала пригода з вечерею у першому класі та наша „камера“...

За стіною „камери“ шумить вода, так наче йде безперестанний осінній дощ...

Хлопці посकोцюрблювались, поснули... А я сиджу й слухаю моно-тонний осінній дощ...

26 червня.

О третій годині вранці приїхали до Каневської пристани. Зі сходу з-за Дніпра вже повіяло голубими хвилями ранку. Дніпро закурився легким сизуватим туманом...

Галасливою оравою оточили нас каневські візники. Та загітував нас якийсь червонощокий дід, посадив на свого човна й одвіз під саму Чернечу Гору, що на ній Могила Шевченка.

За ніч дуже стомилися, мало хто спав. Пішли й одразу заснули в селянській хаті, яка була обставлена спеціально для одвідувачів (щось шіснадцять ліжок у хаті)...

На могилі. Зійшли на Чернечу Гору до пам'ятника.

Коли дивитися з Чернечої Гори на далекі високі береги на північ і на захід, що тануть і зникають у фіолетовому тумані, на широкий срібний Дніпро, розлитий далеко на схід аж за обрій,—здається розумієш усю любов і всю тоску поетову за степовою Україною в далеких безводних пустелях Азії.

Сонячний, тихий, м'який день. Скільки таких сонячних степових днів мого дитинства з білими островками на голубому морі неба—промайнуло колись. Такий знайомий день... І ця тиха печаль, що розстелилася легким туманом блакитної спеки над далекими Дніпровими кручами і над тихими водами Дніпра—здається вона однакова, незмінна цілі століття в такі сонячні літні дні. Це немов тиха, безнадійна тоска Землі за довговічністю цієї краси, всього живого.

Але... що це за чудні настрої? Від екскурсійного спокою чи що? Навіть не можна уявити, де б узявся в скаженому, гарячковому Харкові час на отаку лірику...

Нам розповіли, що на Зелені свята за день Могили Шевченка одвідало вісім тисяч чоловіка. Інтелігенція, робітники, селяни. За цей рік до нашого приїзду Могили одвідали шіснадцять тисяч чоловіка.

Дуже цікава книжка одвідувачів. Майже дев'ять десятих з одвідувачів вважає за свій обов'язок неодмінно написати Великому поетові свого вірша, який починається з того, що: „Ти вмер, батьку Тарасе“... і такі інші, подібні до цієї, поетичні істини та образи. Таких віршів не писали мабуть і сто літ тому за Шевченкового життя. Більшість із цих віршів такі хороші, що як би Тарас Григорович устав коли-небудь та прочитав їх, то з нудьги зійшов би з гори і втопився в Дніпрі.

Отже, залишивши на боці жарти, скажемо, що вірші—це найнудніша й найгірша частина записів у книжці одвідувачів.

І в день, коли ми приїхали, такого самісінько вірша встигла записати вчителька 27 Харк. трудшколи.

Куди цікавіші, прикладом, „дискусії“ з приводу „батька Шевченка“ і взагалі. Так от, хтось пише: „жиди, приїздите на могилу Шевченка“... і так далі—в тому ж дусі „посланіє“... А другий слідом пише-відповідає першому, просто й щиросердно: „гад ти і сволоч петлюрівська“...

Однаково хороша й симпатична скрізь, де б вона не була, комсомольська братва. Вона мислить часом може й загальниками, але коли вже в щось повірила, так вірить до кінця. Бо ось такий напис одразу видає автора: „Ти вмер, батьку Тарасе, але те, за що ти боровся, ми тепер виконуємо під проводом комуністичної партії“...

Не менш од віршів неприємні в книжці записів різні просвітянські „філософствування“ про значіння Шевченка для України і т. ін.

Ми записались коротко...

Наш „американець“ і тут не забув про есперанто. Окремо він дописав іще таке (на есперанто): „Я радий, що сьогодні літак знімав з височини цю прекрасну зелену місцевість... В третій раз на могилі Шевченка і в-третє відчуваю, що все ближче та ближче до Канева підступає залізна лава заводів—хвиля індустрії. В. Кузьмич“.

На закінчення ми зійшли „заповітною“ доріжкою з гори до Дніпра. Поплили човнами на другий бік купатися. Дніпро заніс нас дуже далеко вниз по течії і нам довелося, як бурлакам, влазити у воду та тягнути над берегом човни на місце.

Після були різні пригоди майн-рідівського характеру. Попали до бандита ночувати; нам чи справді загрожувала велика небезпека, чи то був плід літераторської уяви, а скоріше, те й друге вкупі: небезпека, підсилена уявою. Та ми о 12 годині ночі вийшли до пристани Канів чекати нашого пароплаву на Дніпропетровське.

27 червня.

На „Комунар“ пливемо до Дніпропетровського. Щоб довго про цю прекрасну частину нашої мандрівки не говорити та щоб самому собі не повторюватись, зачитую просто з листа до Н.

„Не спали цілу ніч і ще й зараз не можемо спати. „Комунар“, що ми сіли на нього о 4 год. вранці в Каневі, зовсім не рівня пароплавові, що ним ми їхали з Києва до Канева позавчора. „Комунар“ іде швидко, легко і слідом по обидва боки за ним зеленими хмарками плывуть прекрасні Дніпрові береги...

„Стоїмо на пристані Прохорівка. Вантажать силу силенну клубники в корзинах. Якраз перед вікном, от так простягни руку—і є ціла корзинка. Але врешті—не дуже й хочеться (не думай, що це так, як у лисиці Крилова про виноград)...

Розмовляли з Алесьом Звонаком та Нікановичем про білоруську літературу. Мікола Ніканович подарував мені свою книжку „Крык працы“.

За дорогу подружили з Мараковим Валером. Валька дуже хороший, симпатичний товариш, наймолодший з усіх нас—українських та білоруських молодняківців.

А Дніпро—широкий-широкий та хороший, вільний,—розлогі рівнини навколо...“

28 червня.

О 8 год. вранці—в Дніпропетровському... Прощай, „Комунаре“! Готель „Спартак“...

Так наче знову попали до Харкова... Тоска. Скоріше тікати без цього готелю, знову на Дніпро, чи в степи. Скоріше б на дуба та на пороги.

Тим більше, що в Окружкомі комсомольці зовсім не знають про існування журналу „Молодняк“—органу ЦК ЛКСМУ.

День провели чорт-зна як. Врешті, увечері розійшлися до театрів. Я слухав „Кармен“. Білорусам не везло: вони дуже хотіли побачити український театр, а його не було.

29 червня.

І досі в Дніпропетровському... Нудимося в нашому готелі.

Вранці приїхав Павло Усенко, що по дорозі був одстав (за кілька літ одвідав „рідні місця“)...

Завтра вдосвіта виїздимо на Дніпрельстан... Ура! Таки дубом. Таки через пороги...

А як боялися хлопці їхати через пороги! Рекомендували поїхати надійним шляхом—автобусом до Запоріжжя. Та яка дивовижна єдність скрізь: їхати боялася більшість і українців і білорусів. Довго треба було доводити, що якби це було велике ризикування, то ніхто нас і не пустив би пливати дубом і взагалі тоді такі мандрі не дуже то дозволялися б. Насилу піддалися хлопці. Один же харківський прозаїк до того одговорювався, що аж „жону молодую“ згадував, яко останній аргумент, що цілковито заперечував мандрівку через пороги.

Іздили на Металургійний завод ім. Петровського.

Цитую знову листа до Н. „Бачили це пекло і цю гордість робітництва. Тут працює 17 тисяч чоловіка. Це ціле велике місто. Не побачивши такого заводу, не можна уявити собі важкої індустрії взагалі. Це щось колосальне, чого не може створити ніяка фантазія. Коли приїду, розповім детально: що являє з себе домна, як тече огнем потоком чавун, як велетенські огненні чавунні глиби за короткий час розкачуються в залізничні рейки та витягаються в тонкі дроти, як ці дроти—тонкі вогненні змії вигинаються і швидко ганяють по цеху, як машина за хвилину розпилює на точно одмірені шматки вогненну рейку. І все це од початку до кінця роблять машини. Людина лише в основному керує машинами та вогненими глибами й вогненими, швидкими гадюками.

Між іншим тут і розумієш якось інстинктивно всю суть важкої індустрії: ця суть у тому, що руками, без машин, тут зовсім нічого не зробив би. Бо просто руками (хоч і багатьма) викувати залізну рейку не можна. Та й на що вона була б схожа, як би хтось і викував так! А то й таврується вона машиною ще тоді, коли гаряча, м'яка.

Я такий радий, що побачив цей завод, цього велетня, цю гордість нашої республіки... Ти мусиш побачити його колись неодмінно“.

30 червня.

Вийшли з готелю ще в ранішню прохолодь. Трамваем доїхали до Дніпра... Що таке—дуб? Це великий човен, що має бути видовбаний з суцільного дерева-дуба, але насправді тепер дуби збивають просто з грубих міцних дошок.

Такого саме дуба побачили й ми на березі. Лоцман і чотири його помічники. Всіх наш дуб забрав 24 чоловіка.

В-останнє глянули на Дніпропетровське—велике робітничє місто. „Служба“ нашого старенького „пароплаву“ напнула також далеко не нову полатану щоглу й ми тихо попливли вниз по Дніпрі. Вітер добрий, попутний—і гребти не треба.

Знайомимосся з лоцманом. Андрій Фотійович Білокінь. Йому років 60, ще кремезний і майже червонощокий дядя, середнього зросту. Помічник лоцмана—молодший, три хлопці—молоді юнаки.

Переганяємо береги й острови, що рівно, легко плывуть за нами. Лоцман показує нам острів, що колись належав графу Воронцову-Дашкову. —Оце скільки гляньте—все було графське,—сказав помічник лоцмана й додав, що в цього графа було 99 якономій...

Думка одхилилася вбік. Колись давно я чув, що 99 якономій було у Терещенка. У кого ж саме? І чому саме—99? Чому, наприклад, не 100? Отже, вирішив, що тут—елемент прекрасної народньої творчости: 99 вражає сильніше, аніж 100. Сто—це затерте, кругле, пригладжене. Часто ми не дооцінюємо всієї сили й глибини народньої творчости... Але ж це міркування—порядку філологічного й літературного. В усякому ж разі, куди важливіше й приємніше те, що Воронцов-Дашков тепер і одної якономії не має.

Лоцман говорив, що колись, на колись графському острові, був добрий ліс. Потім його знищили, а це вже за останні роки вибичувався гарний молодняк. Всім уподобалося оце саме—вибичувався молодняк (білоруси записали навіть).

Та я зовсім збиваюся на філологію... Перейдемо трохи до „історії“. Цікаве розповіли нам лоцмани (старий і помічник) про лоцманську корпорацію, яка існує на Дніпрі вже кілька століть. Молодий лоцман показав нам здалека село Кодак, що виднілося на бугрі. Розповів, що з Кодака вже утворилося на Дніпрі й село Кам'янка. В обох селах живуть з діда-прадіда лоцмани. Переправляють через пороги плоті, дуби та баржі. Ще цариця Катерина своїм указом залишила населення Кодака на цій роботі. Кодаські лоцмани переправили її човна через пороги й за це вони zostалися на березі Дніпра своєрідною „лоцманською республікою“ над порогами... Про це нам розповідав коротко й поважно молодший лоцман.

Пристали до берега біля Кам'янки, щоб забрати там харчі на до-рогу (наші лоцмани—кам'янчани загодя закупили на дві доби).

Лоцмани взяли новішу, кращу щоглу, одштовхнули дуба од берега.

—Де ж пороги?—вже питає нетерплячо хтось із товаришів. Пливемо, пливемо, а Дніпро спокійний, ніяких тобі порогів.

Та недалеко від Кам'янки почули ще здалеку тихий шум знизу. Шум наближався, ширився. Ось Дніпро зарябів, застрибав у очах білими баранцями (хтось сказав—„барашками“ з наголосом, звертаючись до Іларика Барашка). Напнута свіжим хорошим вітром, кілька разів поливана водою, щогла понесла наш дуб ще хутчіш, допомагала сильна Дніпрова течія. Дідусь Білокінь спокійно сидів біля керма та дивився на білі баранці, що хутко наближались. Шум усе зростав. Пролунав вигук—„Полундра“. На дубі раптово мовчанка, тиша.

Дніпро запінився, закипів. Дуб застрибав, захитався й полетів ще скоріше. Комусь бризнуло в лице, когось таки добре облило водою. Кілька разів хлопнуло в дуб.

А через 4-5 хвилин ми плвли по тихому мутному дзеркалі Дніпра. Поріг шумів уже позаду, все віддаляючись і затихаючи.

Це був перший, Кодаський поріг. Що таке власне, поріг? Досить широка смуга води, що бурлить і шумує, немов її з дна хтось підогріває у велетенському казані. Власне, таке вражіння й складається, що вода кипить, бо каміння з води не видно, причина раптової бурхливості Дніпра захована в воді. Ця збаламучена смуга, де течія стає дуже швидка, перетинає Дніпро з одного берега до другого, немов поріг. В цьому місці течії дно раптово спадає, досить круто знижується.

А Кодацький поріг шумів ледви чутно десь далеко позаду. Казав дідусь Білокінь, що пороги не замерзають, шумують і літо й зиму.

Хлопці дивувалися: так скоро минули поріг, та так безпечно, нікого й у воду не викинуло.

Розглядали береги Дніпра. Вони тут обидва досить підняті і скелясті. Дніпро дуже повужчав. Зрівняти тільки з тим Дніпром, що тече біля Чернечої Гори! От тільки прекрасний він і могутній однаково скрізь.

Весь час жартували, величаючи всю групу подорожан запорозцями-січовиками. Ведмицького, який узяв участь в екскурсії від „Плуга“, по зовнішніх даних, до певної міри, можна було вважати за нащадка січовиків. Його й звали ми „батьком-отаманом“.

Снідали на Яцівому острові. Які смачні були шматки чорного хліба та кусні ковбаси з пляшкою пива на двох! Острів—хороший та дикий-дикий, пустеля. Цим і хороший. Бо де ж тепер знайдеш незаселеного острова на Землі-планеті? Он до криги, що на самому полюсі добираються.

— Зникає робінзонівська романтика... І лірика... Еге ж, Вальку? Подумав так, не сказав Маракову Валерію, бо відповідь була у самого на думці. (Польоти Чухновського та рейси „Красіна“—на газетних шпальтах, у балачках).

А Валько, молодий білоруський лірик, симпатично-наївно усміхається і вже скидає й спідню сорочку та умощується, лягає на дні дуба, бо сонце пече немилосердно.

Дуб хутко пливе далі за вітром та течією. Вже спокійніше, та все ж із деяким підняттям перепливали по черзі пороги: Сурський, Лоханський та Звонецький. Вузький, але стримкіший і раптовіший Лоханський поріг. Дуба нашого попідкидало таки добре. Колись у Криму море куди сильніше підкидало моторку, але там нема небезпеки наскочити на камінь так, як тут, на порогах. Лоцмани ж казали, що досить добре черкнути дном дуба об якийсь камінь у воді, щоб дуб одразу перекинувся.

Найбільший поріг на Дніпрі—це Ненаситецький. Кажуть і назва від того пішла, що цей поріг, скільки на ньому не розбивалося плотів і дубів та човнів, скільки не гинуло людей,—і тепер що-року розбиває, ковтає людей.

З ревом і клекотом, сірою широкою смугою виринув на обрії велетень Ненаситець.

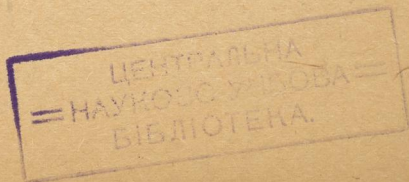
— Тут уже хоч і просіть мене, щоб поїхав через поріг, а не канавою, так не поїду,—промовив лоцман. Перед останніми порогами хлопці так розхрабрилися, що просили неодмінно керувати через поріг, а не в канаву. (До речі, канава—лоцманська народня назва каналу, а не „видумана Академією“).

Ближче до лівого берега Дніпра був насип, як і перед деякими з попередніх порогів, та влаштована справжня канавка. Ще німецькими інженерами, багато років тому. Насип воду розбивав на дві течії, одна з них вливалася в вузький канал.

Ненаситець шумів і клекотав усе ближче. По той бік канави видно було—стояли великі баржі. По всьому насипу метушилися й щось робили люди біля довгих-канатів. Перед самим насипом наш дуб хутко понесло. Всій „команді“ нашого „пароплаву“ довелося взятися за весла й напружено загребти, щоб пристати до молу.

— Що, як би нас оце понесло праворуч, в оту пастку, в оту безодню?—показав хтось із товаришів праворуч на Ненаситець, де Дніпро ревів і клекотав.

Справді, Ненаситець найбільший, найстрашніший з усіх порогів. Тут відчуваєш непереможну силу стихії.

Якось так сталося, що сіли плити дубом по канаві українці та один лише Вася Каваль з білорусів. Останні товариші йшли вниз насипом. Це було зачіпкою до товариського не злого кепкування з нашого боку. От, мовляв, білоруси бояться українських порогів.

Наші лоцмани сказали нам, що на насипу підтягують угору баржу робітники—всі лоцмани, родом із Кодака та Кам'янки.

Щасливі, що наважилися сісти в дуба, стрілою пролетіли Ненаситецькою канавою. Було трохи моторошно, але весело. Хвилин чотири. Половина наших мандрівників йшли насипом й заздрісно дивилися, як ми летіли дубом на Дніпрових хвилях... Особливо на Ненаситецькому порозі відчуваєш, як на багато і як раптово спадає, понижується Дніпрове дно в цьому місці. Від того Ненаситець так і реве, так і клекоче, несамовито розбиваючи з розгону собі груди об скелі. Нам казали, що човна, який попадає на цей поріг, розбиває вода на тріски. Навіть великі плоти,—казав дідусь Білокінь,—коли застрявають поміж камінням, то крутить, мене й розбиває на шматки Ненаситець.

Забравши тих, що йшли насипом, ми незабаром виплили в тиху воду і вже здалеку слухали клекіт Ненаситця та розмовляли про стихійну енергію, яку має в собі цей поріг. Скоро цю енергію людські руки переключать на гідро-електричну станцію й по дротах розсилатимуть на степи України.

—Надивляйтеся, білоруси та українці, на пороги, бо більш не побачите їх, затопить Дніпрельстан,—хтось задивився на Ненаситець.

Обідали в селі Вовніг, приставши до берега. За червонець один селянин з ініціативи лоцманів наварив нам відер двоє кулішу з рибою. Їли, як вовки, посідавши шерогою на траві. Обідали всі—лоцмани й хазяїн, що варив...

Після всього заспівали. Зібралось майже з півсела. Коли сідали в дуба, селяни попросили заспівати „Заповіт“. Якимсь урочистим вийшов цей „номер“, коли всі стояли без шапок у човні, а дядьки на березі—й разом співали „І Дніпро, і кручі“...

Знову тихо на Дніпрі й такі самі високі береги. Надходив вечір, спаладала спека. Наслідки спеки виступили на щоках подорожан червоними плямами, дехто жалівся, що дуже болить, але настрої у всіх був прекрасний, співали пісень.

З порогів перепливали іще невеличкі—Вовнігський, Лишний та Будильський. Але після Ненаситця вони не робили будь-якого враження.

Пригадую, що звернув увагу на вираз „батьку отамане“ в розмові молодшого лоцмана, коли він звертався до дідуся Білоконя. Це—також традиції століть. Деталь, що нагадувала про „лоцманську республіку“ Кам'янки та Кодака. Загине вона, як добудують Дніпрельстан.

Між іншим, селяни скрізь по Дніпрі кажуть Дніпростан, так звикли вже, бо так простіше.

Переночували в селі Федоровці (на Дніпрі) у школі. Нам принесли відро молока, наносили соломи. Спалось добре, бо подоріж потроху, але таки добре стомлювала. В цьому селі нас здивувала та обурила „закріпаченість“ дівчат у хлопців—неможливе по своїй „простоті“ й „безпосередності“ поведження хлопців з дівчатами (таке, якого мабуть мало де в інших селах України знайдеш). І це—біля сельбуду, не на досвітках. А в селі ж і комсомольська ячейка є!

1 липня.

Ранок такий свіжий і хороший. Зелений, сонячний, задуманий. Береги в легкому фіолетовому тумані. А Дніпро—чаша з нерухомим, живим сріблом. Береги плывуть за дубом і залишаються, отстають...

Трапляються просто серед річки скелі.

Лоцман показує нам скелю Перун, або Видибайло—ще так вона зветься.

Тиша надзвичайна. Здається все завмерло у вічному спокої: береги, вода, наш дуб. І все зовсім не рухається, нікуди не поспішає, нічого не хоче.

Часом пролетить біла Дніпрова чайка. Не забути ніколи тих надзвичайних хвилин цілковитого, колискового спокою над водою.

Дідусь Білокінь показує нам іще скелю Полтавську та розповідає, як біля неї перекинулася галера і сто сорок заробітчан полтавчан потонуло в Дніпрі. Це було до революції, але не так давно.

На Орлиному острові купалися, поснідали. Прекрасний ранок, прекрасний острів. Золотий та чистий, шовковий пісок, що його дуже рідко топче людська нога.. Проводили військовізацію, стріляли з револьверів у коробки од консервів.

В деяких місцях береги розлогіші, поросли осокою. Ще кілька вихилів та один дуже крутий заворот Дніпра—перед нами прекрасна, повітрянолегка арка залізничного мосту через Дніпро.

Це вже Кічкас, це вже заперечення сивих порогів—Дніпрельстан.

Втома від подорожі якось дуже відчулася. Чи то два дні спеки на дубі, чи може тому, що в Кічкасі стояла така спека.

Ми попали на Дніпрельстан у поганий день. Неділя. Роботи нема.

Отже, ми мало побачили. Оглядали велетенську перемичку на правому березі Дніпра. Оглянули ті місця, де позривали силу-силенну каміння.

Видно було, що розпочата широчезна, велетенська робота. Але цілий вигляд робіт на Дніпрельстані ще не дає якогось суцільного уявлення про те, що має повстати на місці широчезних робіт через кілька років.

Як-би ми були zostалися ще на день, то були б детальніше оглянули окремі частини. А так: харків'яни вирішили, що приїдуть іще неодмінно і виключно на Дніпрельстан, щоб добре оглянути та вивчити процеси роботи, а менчани дуже потомилися (виїхали ще 19-го з Менська). Та й на завтра (понеділок) перспективи що до огляду Дніпрельстану були власне ніякі—бо лише певні дні для екскурсій встановлено і понеділок не входить до них. Отже, сіли перед вечором на автобуса і через повітряно-легку арку над Дніпром, поїхали до Запоріжжя.

От іще—Запоріжжя... Цікаво, що з цього міста буде через кілька років... А вже ось тепер під світлом вечірніх лихтарів його центр робить враження вул. Свердлова або Лібкнехта (Харків) уночі—і то враження більшої людности, більшої метушні та нервовости. Відчуваєш, що раніш іще, ніж воно гарячково зростає, як великий індустріальний центр, до цього міста п'явками приссуться всі ті паразитичні елементи, що лишаями обсидають усі місця і всі буйні процеси виробництва великого розмаху.

Про це ми розмовляли з Павлом У., шукаючи візників для всього нашого кагалу, щоб їхати на вокзал.

Вночі виїхали до Харкова, повезли наших білоруських друзів до пролетарської столиці УСРР.

До побачення, Дніпрельстане! Наші думки що-дня біля тебе, ми до тебе ще приїдемо.

ЗАВЕДІНКА

Нарис

Б'ють пороги... Місяць сходить,
Як і перше сходив...

Т. Шевченко

Місяць сходить, як і перше сходив...

Ще сонце тільки сіло, а він уже блідий, такий ще владний над Дніпром такий монопольний сходить і напуває камінчасті береги своїм одвічним плином, жовтим, чарівним течивом затоплює села над порогами...

А путь наша аж до Дніпрельстану. Довга путь, далека доріженька! Воно й не через усю Україну, а так наче всю її й побачиш—од Шевченка й до нас...

На Вовнігському обідали. За червонець зварили нам риби на перше й засмажили риби на друге. Ну й пообідали ми гарно! Як поїли риби, то аж риженський господар вилазив на стіл казати промову: —Товариші, ви люди... поскільки курсанти (без екс), то я рекомендую, я рекомендую,—і готувався заплакати... А з човна не хотів злазити—каже; я рекомендую мені з вами їхати...—насилу під пахви звоїкли... Отак пообідали рибою! По козацькому.

А проїхали трохи—загукали:

— Ночувати, батьку отамане! Причалюй! Ночувати!..

Модернізований батько отаман, згодний з нами, модернізованими козаками з півтора десятка харківських, київських і білоруських „молодняківців“,—він теж проплив з нами дубом і теж обідав рибою, а вечір нахилився над Дніпром, над кручами і в нас така широка демократія—отаман тільки тому в нас, що як же це—плисти дубом і без отамана на порогах.

Причалюй, так причалюй.

Посланці на берег. Звістка така: можна переспати в школі. Можна дістати молока... Ну, і взагалі. Що нам... Та й не в тому справа. Людина людину й нагодує і спати покладе, ще й соломи внесе... Це скрізь. Є ж соціальні інстинкти... і гроші. Гроші, звичайно, більшого значіння мають, ніж соціальні інстинкти... Але не в тому справа.

А справа в тому, що місяць сходить над Дніпром. І стоїть дві дівчини з хустками в руках і з трояндами... І не йдуть нікуди—стоять і мовчать, а наші хлопці, як хлопці—підступають.

Підхід простий, дистанції стерті,—наддніпрянка хороша, соромлива—така незвичайна для якого небудь, що давно привик до емансипованих жінок Харкова чи Менську. Тому просто, як до знайомої давно:

— Дай троянду.

І от у нас на грудях, у мене й у молодого білоруса,—троянди. Дівчата жеманяться, коли це слово личить наддніпрянці з села Федорівки, жеманяться і чекають, щоб до них говорити. Вони посміхаються в хустинки і нюхають квітки... Вони нікуди не йдуть. Сутеніє.

Ми йдемо до сельбуду й вони з нами. Але коло сельбуду гурточками хлопці, дівчата. Тоді наші знайомі зникають десь, і ми самі.

Комсомольці радяться — послати по музику. Музика — це гарна справа. Не втерти нам очок політфантами, а викликати гармонію й бубон і показати молоде село так, як воно єсть. І на політфантах — там душу цього молодого села можна заховати під записочки та політичну письменність чи неписьменність, а на музиках, щоб не хотів — вивернешся навиворіт і покажеш себе всього зі всіма закамарочками...

Отже — дочекались. На ослоні коло сельбуду сідає флегматичний горбатий чоловічок з великою гармонією і коло нього парубійка з бубоном. Зразу ж коло, зразу ж трюхрядка розтягається, підголосує, сміється — польку зроблено. Дрібненько-дрібненько йдуть дівчата з дівчатами, похитуючи затиснутими в кулак долонями коло щок. Далі — хлопці з хлопцями, далі хлопці з дівчатами... А як же почувають себе „молодняківці“?

Не однією літературою жива буде людина. Ми визнаємо це, і тому два наших поети — білорус, що живе Єсеніним і протестує проти Єсеніна та ліричний українець стоять коло блакитного шарфика і білорус тримає ажурного кінчика в руках. Зворушлива картина! Але ажурний шарфик спокійний, холодний і відповідає двома-трьома словами: ні, так, не знаю. Найбільше — не знаю. Він нічого не знає, цей клятий блакитний шарфик і становище наших поетів, як вірш, що в ньому кричать трагічні колізії почуття й розуму. Харківський „американець“ підходить здаля і цілиться познайомитись, але розраховує це всерйоз і надовго, „думає знайомство своє побудувати“, як прозовий твір, що в ньому не передбачається розв'язки, бо немає зав'язки. Мій друг — прозаїк білорус, надів шляпу і пішов танцювати „во саду лі“ — це ще мабуть під впливом „риб'ячого“ обіду. Теж зворушлива картина.

А мій підхід — підхід новеліста. „З копита“. Я просто без шаркання, без запрошення беру за руку дівчину й кажу:

— Давай польку потанцюємо.

Але, боже мій! Я терплю велику поразку! дівчина шулиться, кулиться...

— Я не вмію... Єй бо, я не вмію... Я не танцюю.

— Як не вмієш? Ти ж тільки що танцювала...

— Я не вмію — ей пра'о, я не вмію...

Фу, ти чорт! Я б і вилаявся, не відчуваючи дистанції, але це незручно все таки... Підходить до моєї „дами“ якийсь тутешній „дон“, хватає її за руку й волоче з кола на вигін, заллятий місячним сяйвом... Боже мій! Я ж на ню так поглядав, такими глибокими очима, а він її ламає, хватає руками під хвартух...

— Та йдьом, мать його ой-ой-ой!..

Ця картина не перша й мабуть не остання на нашій гулянці. Хлопець підходить, обгортає дівчину за шию, лізе при людях під кофту, порається там, як у себе вдома — прозаїчно, зосередковано і врівноважено, а дівчина стоїть, як дійна корова, що звикла до своєї господині, чи не до своєї. Потім парубок відтягає її з гурту і кудись волоче. Смішним мені здався наш „американець“, що будує своє знайомство, як поганий прозовий твір з лірикою, але без зав'язки й розв'язки.

Місяць вплив у небо, гармоніка відзвірно і скупі виграває, гуляють, тупають чоботи, дрібно витупують дівчата, стоїть пилюга копицею над гуртом, а матюки так густо, що повісити сокиру можна і не впаде на землю.

Я не впав у розпач і просив ще одну чи дві потанцювати, але даремно. І подумав я: „Що ж це таке?! Чи я ж не „молодняківець“? Чи я ж не з села і не танцював на весіллях? Чи я ж не можу потанцювати і на комсомольській гулянці?“

Вже пізенько.

Дивлюся:—безнадійно мовчки стоять наші поети коло блакитного шарфика, нічого хлопець—наш українець, а білорус таки майже красунь, а мовчки стоять, не клеїться. Безнадійно, як довгий скучний твір, буде своє майбутнє знайомство „американець“ з високим лобом. Деякі пішли вже спати, вже розкусили, що погуляти тут зась... Чи не найкраще вони зробили?

Підходжу до поетів. Українець уже обурений:

— Це дикунство! Вони бояться парубків. Комсомолки—невільниці!

Справді, я згадую, як вільно поводитись оті на вигоні, що дали нам квіток. Так таки своїми руками взяла й пришпилила троянду до сорочки. Посміювалась і хустинкою кокетливо втиралася, а в гурті зникла.

А в цей час через блакитний шарфик перекидається здоровенна рука через шию і до грудей, а друга стереотипно, по звичаю, під хвартух. Без обходів і без підходів. А дівчина тільки щулилась і скося поглядає на „молодняківців“.

У мого товариша на обличчі окреслюється вигляд призириливості й огиди.

І так само стереотипно хватає здоровенна рука свою жертву за стан і волоче на вигін. Під місяцем точиться боротьба і шарфик на траві беззвладним павутинням, і грає гармонія, і пилюга виїдає очі та залипає в горлі... Комсомольці влаштовують вечірку для гостей!

— Мать-перемать!.. Мать-перемать!..—густо стоїть у повітрі.

І враз коло дівчини, що нахилилася за шарфиком уже другий парубок. Він гостро ляскає не то поясом не то мотузком по голій руці й по босих ногах... Тут би зняти бешкет, та на комсомольській цій гулянді треба бути з револьверами, а ми позалишали вдома. Хто-зна, де б довелось ночувати, як би заступився за дівчину.

І от блакитний шарфик знову коло нас, тільки зрідка болісно, опасливо оглядається, мовчить, а якось зустрівшись очима з парубком, що од нього має шмугарі на руці—усміхається...

Місяць світить як і перше...

Я стою коло музики. Я флегматично запитую, чому вони так рідко грають вальса. Через хвилину чую цей танець. „Ану ризикну ще раз“—думаю я й підходжу до дівчини. Вона знов відмовляється, а в цей час хтось бере мене за лікоть. Оглядаюся. Парубок держить за руку дівчину, що схилила трохи до низу переді мною голову.

— Танцюйте,—каже він.

Дівчина мовчки стоїть. Мені досадно і я не хочу танцювати—чому та відмовила?—Але дівчина мовчки стоїть переді мною. „Ця парубочька корпорація дає мені її для танцю“. Я відводжу очі на ню. Вона струнка, гнучка, з оригінальними тонкими рисами вродливого обличчя. Мені аж дивно стає... Я думаю: „нічого тут в амбіцію вдаватися“—й беру мовчки дівчину за руку.

В танці ми розмовляємо тихо просто, як давні знайомі. І тема в нас болюча. Оцей-о юнацький побут. Оце село, де є комсомольський осередок. Оця глуха камінчаста наддніпрянина.

— А слухай, нащо ж ви дозволяєте так із собою поводитись?

— Заведено так у нас. Здавна так... Як село стоїть.

— А комсомол ваш теж здавна? Хіба—як село стоїть? Яка давність!.. Скучно...

А поки що в одному з танців я вчу її весело крутитись, обминаючи установлені рямці. Дівчина жвава, весела і смілива в рухах. І я вдячний парубкові, що вибрав для гостя й великодушно підвів її за руку.

Стоючи в гурті, чую—ззаду розмовляють дві:

— А він її навчить по-іншому! От як гарно! Подивися, вони знову будуть танцювати.

Оглядаюся—балакає та сама, що я дивився на неї такими глибокими очима і що відмовила мені. Я знаю, і тепер не пішла б.

Ажурний шарфик голубіє в гурті. Шепочуться дівчата. Віддалік стоїть наших два поети. Мій годинник показує першу.

— Коли тут розходяться з гулянки?

— Та так на світанні. От уже скоро почнуть паруватись.

Наостанці ми вибивали гопака. Зразу щось із п'ятеро було, а потім вийшов я і другі одійшли. Осталась одна та дівчина, що зі мною протанцювала всі танці. Гарно ж ми вистукали, бісового батька!

А там і розходились.

— Може провести?

— Ні, ні, ні! Заведінка така, щоб чужий не проводив... — і побігла.

* * *

Потім я довго не міг заснути і думав про цю веселинку, що організували комсомольці для гостей. Залишитися б тут на місяць, другий, та продірявити б цю глуху давність цієї дикої заведінки... Хоч би одного сюди комсомольця...

І я згадав, що тут же єсть комсомольська ячейка... гм...

Ранком ми весело з піснями видчалували дубом.

ВЕСЕЛІ НОТАТКИ ПОХМУРОГО ПОДОРОЖНЬОГО

Розділ другий, сентиментальний

I.

Небо висить синім златно-гаптованим полотнищем, потяг мчить уперед, нестриманий і могутній, як осінній вітер. Повз вікна летять розпатлані коси диму. Потяг косами диму чипляється за кущі, за стовпи телеграфу... Кущі миготять і стовпи так швидко зникають з поля зору, що навіть найспритніший бухгалтер не встиг би їх рахувати. Дроти на стовпах стомлено позвисали. В них безперервний робочий вік, тоді, як телеграфісти працюють лише вісім годин на добу. Отже, коли телеграфні дроти стомлено позвисали, то вони мають право стомлено висіти, хоч я й не певний, що вони висять і що висять вони саме стомлено.

Справа в тому, що я сиджу в такому невігідному місці, що не можу бачити з вікна, а до того ще й непроглядна ніч на дворі... По правді кажучи, я просто фантазую.

Проте, фантазія річ не шкідлива, не погана й не зайва. Хто ж доведе мені, що навпаки—тому преміяльно надішлю повну збірку творів всесвітньо невідомого українського поета Грицька Плискунівського. Що правда, мені доведеться її самому видавати, бо жодне видавництво цього робити не збирається. Але мені не шкода витрат—коли ви й доведете мені, що фантазія шкідлива, все таки ви матимете неприємність прочитати вісімнадцятикілометрову збірку відворотних віршів...

Аргументація що до фантазії.

Відомий, на дивовижя геніяльно-прозорливий письменник, якого в нас мабуть з прикрого непорозуміння читають лише діти, Жюль Верн, виїжджаючи з Франції, писав про подорожі довкола світу, більше того, навіть про подорожі на інші планети, на місяць, приміром..

Інші, не так відомі письменники (Ів. Ковтун) писали оповідання про аборти, не зважаючи на те, що ця галузь наукової й не наукової гінекології їм абсолютно невідома... Але хай би була відома. Чи ж може мужчина відтворити психологічні переживання жінки в такий важкий і трагічний для неї час? На нашу думку й на думку інших, не менш поважних авторитетів, ні в якому разі—не може.

Проте, мають сміливість, пишуть і нічого ніхто їм не зауважить. Жюль Верну через те, що він уже давно помер, а іншим мабуть через те, що нема в нас критиків-гінекологів.

Я ж нічим не ризикую.

Я не пишу ні про подорожі навколо світу, як Жюль Верн, ні про аборт, як Ів. Ковтун—я пишу про те, що діється темної ночі за вікном нашого вагону і певний, що ніхто не посміє мені чогось зауважити: поперше, я вже раз проїжджав цією дорогою, а по-друге—про це є в кожного порядного письменника (дроти звисають, небо синє, златногаптоване) і я не боюсь помилитись.

Мені до божевілля хочеться спати. Та мабуть не заснути мені цієї ночі. Голову ніде прихилити—по той бік „гора“, по цей бік „гора“, а по між тими „крутими горами“ невдаха-письменник, ім'я рек, з другим томом творів Миколи Хвильового в руках.

Ще з вечора я почав читати, а ранком прокинувся пасажир, що бачив, як я одкривав книжку, і з жахом промовив:

— Ви ще й досі читаете? Бійтесь бога! Хіба ж можна так?! У мене знайомий один, теж, знаєте, цілими ночами над книжками сидів, а тепер бухгалтером у Донвугіллі служить... Це ж певна тюрма!

Я міг, я заспокоїв пасажирів. Розказав, що на бухгалтера іспитів складати не збираюся, а також і про те, що товариш Микола Хвильовий, не тільки точних, але й не точних наук не викладає, він просто колується в людській душі, а це, скільки мені відомо, нічим таким особливим не загрожує...

Мій супутник про Хвильового не чув, взагалі здається нічого, крім букваря та біржового бюлетеня, не читав на віку своєму, так що й розмову урвав одразу ж. А я, вільно зідхнувши, дочитав останні сторінки найновішої повісті вище поіменованого М Хвильового, що має симптоматичну назву „Сентиментальна історія“...

II.

Читач вільний у своїх почуттях. Я ні до чого не зобов'язував, увазі його пропонуючи оце „веселі нотатки похмурого подорожнього“. Читач може образитись. Справді, що тут веселого в тому, що я їхав у вагоні, (навіть не сказавши про мету поїздки), читав Хвильового і розмовляв з переляканим валютчиком? Абсолютна відсутність бактерій сміху!

Тоска...

Сентиментальна історія...

Дівчина, ім'я якої не пам'ятаю, приїздить до міста. Ця дівчина (та самісінька, що ім'я її я забув), не схотіла вступати до комсомолу, мовляв, у комсомолі всі дівчата з п'ятнадцяти літ (не з шістнадцяти, читачу, а з п'ятнадцяти) стають „чесними давалками“... А потім художник Гав-Гав (мабуть член АХРУ—надзвичайно тонкий натяк, тов. Хвильовий!) і звичайно садистка, чи мазохистка, чи журналістка, і звичайно діловод установи, де працює дівчина, ім'я якої я забув... Ну... Хоч убийте, не знаю, що далі, хоч читав лише сьогодні вранці. Здається, дівчина, хоче віддатися художникові, але художник Гав-Гав на те не згоден, не то тому, що боїться аліментів, не то тому, що живе під клубом Радторгслужбовців, не то з третьої, невідомої ні мені, ні вам причини... Зрештою, дівчині не набридло (ви, читачу, не знаєте, що саме дівчині набридло? Я теж не знаю...—дівчині набридло й вона віддалася діловоді (що цей боявся аліментів—автор стверджує). Художник Гав-Гав співає в останній момент з Вампуки: „Спішим! Спішим!“! але потрапляє на фінал сентиментальної історії...

Як що я щось і наплутав, то це не моя вина. В мене, вибачте, жижки трусяться... Я вагаюся—викреслити мені чи залишити історію з сентиментальною історією... Хто й зна, чим це може закінчитися?!.. За поета Отрутного, який невідомо яким чином догадався, що це я про нього писав (Отрутний—це вигадане мною прізвисько, справді він носить куди приємніше й звучніше) мене трохи не пристрелили купно з редактором цього журналу, а за товариша Хвильового може бути гірше: просто змовчать,—хай собі хлопчик пише...

Будь що буде.

Одна лише виписка, і з сентиментальною історією покінчено.

„В наш час поетичний твір, хоч би й талановито написаний, може бути лише засобом, одним з прийомів для втілення тої чи іншої думки. Відомий анекдот про математика, який, вислухавши белетристичний твір, запитав: що цим доводиться? Яким не дивним здається це запитання в даному випадку, але єсть епохи в житті народів, коли при кожному, навіть поетичному творі виникає питання: що цим доводиться? Така ось наша епоха“.

Хто це так писав, не важно знати, до того це писалось так давно, що ні вас, ні мене, ні товариша Хвильового тоді ще на світі не було. Однак, вже тоді знали, що треба щось сказати художнім твором, а не просто сентиментально розповісти історію однієї дівчини, що не пішла в комсомол, бо не хотіла бути, але стала і т. д.

Суженого, як то кажуть, і конем не об'їдеш...

Всьо живое особою метой

Отмечается с ранних пор...

(С. Єсенін)

Це я, між іншим, не на адресу товариша Хвильового.

III.

На кожній станції з вагону виходить кілька пасажирів. Натомість з'являються інші, але все-таки вагон наш починає порожніти. В Сталіні зліз переляканий валютчик, ще на якійсь станції висунулись з вагону і впали на перон „круті гори“ і тепер я вже сиджу коло вікна, а не „поміж тими крутими горами“.

Насупроти мене сидить молодесенький червоноармієць і залицяється до чорнобровій, що дамокловим мечем висить над „моєю больною головою“, не вміщаючись широченними тілесами на вузькій полиці.

Почуваю себе не дуже приємно. Справжній дамоклів меч відправив би на той світ без болю й моментально, а такий як упаде, то вбити не вб'є, а лише покалічить...

Терплю.

Червоноармієць виголошує мадригали чорнобровій. Вона сміється громовим басистим сміхом, аж коні, що йдуть битим шляхом збоку насипу, шарахаються... Хоч може коні шарахаються не від її сміху, від пронизливих свистків нашого паровозу.

Потяг наш мчить і коні на шляху здаються ляльковими і дядько на возі теж, як лялька—помажує батіжком, коні швидко-швидко переступають ногами і все на'дному місці.

Тепер я дійсно бачу, кущі миготять перед вікнами нашого вагону, але дроти міцно напнуті, як тугі струни, перехоплюють пасма білої пари, що летять від паровозу. Можливо, що це вони вдень такі, а вночі дійсно—втомлені. Не знаю.

Степи тут без краю—широкі й голі. Лише інколи під висипом, або коли їдемо виїмкою—на буграх стирчить із землі торішня суха кукурдзяна гичка...

В степу сухувій...

Наче якась тонка прозора заслона перед очима й сонце, й небо за тою заслоною.

Сухувій.

Хтось у вагоні скаржиться на погоду—дощу нема... За тонкою перегородкою купе, чути голос.

—Тоді, як голод був, теж з вітрів почалося. Посіяв я ярової нивку, а воно й видуло до зернятка... Вітри!

Хтось заспокоює.

— Нічого, дядьку, в газетах пишуть, що за тиждень дощі впадуть... Поправляться хліба!

— Хоч би то...

Боїться дядько неврожаю. Аж тримтить, боїться. Не має охоти знову, як у двадцять першому році бідувати...

— Хай воно й не повертається, прости Господи! Як здумаю, то й волосся сторч лізе... Живемо ми, нада сказати, не погано... Оце артілью трактора купили, аби вродило—ще краще жили б...

IV.

Ви мали рацію, товаришу Хвильовий, пишучи в Лілюлі, що потяг виїтаючи в степ, кричить: Ка-пе-бе-ууууу...

Станція.

„Безчисленні ряди високодимних труб“.

Вітер з моря долітає терпкий і здоровий.

А потяг кричить.

Так, потяг України скажено мчить уперед по рейках історії і крик його-пароль: ка-пе-бе-ууууу...

Тільки я ніколи не зміню ім'я моєї партії на брутальне слово, вкладене вами в уста—горбуна Альоші... хоч може я й ніколи не буду в партії, мене не приймуть, бо з мене злий комсомолец...

Потяг мчить.

А завод уже десь далеко, трубами заховався за навалами шлаку. Море...

Здрастуй, море, здрастуй, мо-о-о-р-е-е-е! Здрастуй...

V.

На пристані Шмідта кремезні рибалки розвантажують баркаси й шаланди, у великих плетених кошиках зносять на берег білу, свіжу рибу, обполіскують водою й складають на підводи. Гострий запах риби, солоного моря й свіжого вітру здається спочатку неприємним, але за недовгий час до нього звикаєш і тоді втягуєш його повними грудьми, наче щось дуже коштовне: боїшся втратити можливість ним дихати... Міцний здоровий дух моря, міцна морська лайка рибалок, грубі жарти й сміх виснуть у повітрі. Хлопчаки сидять на пристані, звисивши босі ноги в холодну воду і ловлять на вудку...

Хтось когось образив, хтось когось турнув і вже летить у воду хлопчак у закочених вище колін штанах, а той, що перший звів сварку, доброзичливо простягає йому руку й допомагає вилізти на обшитий гранітом бзрег... Обидва сміються. Дивна річ! Вони за п'ять хвилин знову посваряться й коли не один, то другий неодмінно буде в воді. Я спостерігаю їх уже з тиждень і мене дивує, як це вони можуть приятелювати й ще більше того—встигати наловлювати що-дня по повній цеберці риби. Взагалі мене сумнів бере, що до їхніх ловів—може вони зовсім не у воду закидають вудочки? Один з них більший, круглоголовий, з розхрістаними грудьми, обличчя похмуре, все в синцях та шрамах, а другий і вдягнений чистіше й менший на зріст і обличчя в нього приємніше, а отже, він, менший, завжди перший заводить сварку й лише зрідка його перемагає похмурий... Піди тут, розберися в людській натурі!

Я блукаю над морем по голому пісчаному березі, шукаю учорашнього дня й серце моє повне тривожного неспокою. Ці хвили, що жене їх холодний вітер, це синє, сухе небо, що прозоро нависло над морем, цей пісчаний, голий берег—вони бентежать мене... Хочеться стояти на березі і кричати щось незрозуміле у простір, у далину. А вночі, коли місячний шлях простелеться від берега морем до обрії—мені хочеться йти тим шляхом далеко—за обрій.

Так сумно! Місячний шлях несходимий, і обрій—це лише умозорна грань—здається дійшов його, але він відсунувся і знову йти і знову томити ноги й серце... Вночі море шелестить як шовкова хустка й тоді мені здається, що моя старенька мати напнулася чорною шовковою хусткою, вийшла до воріт, дивиться на шлях і бентежить своє старече серце думкою про далекого сина.

ПРО ОПОВІДАННЯ ПОМБУХА СТЕПАНА АРОНОВИЧА
Й КОНКУРЕНЦІЮ

Працювали ми в одному видавництві: Степан Аронович у бухгалтерії—помбухом, я в журналі—літробітником.

Ми були друзі. Двічі на місяць—п'ятого й п'ятнадцятого я приходив по гонорар у бухгалтерію й Степан Аронович старанно випишував мені ордер.

Випишуючи, завжди доброзичливо посміхався й питав:

— Пишимо?—і сам зараз же відповідав:

— А чому б і не писати. Правда?

— Правда,—погоджувався я.

— Ну, пишіть,—дозволяв мій друг.

Одного разу, після такої розмови, Степан Аронович звернувся до мене із зовсім новим питанням.

— А скажіть мені, що головне в вашому писанні?

Я, не подумавши гаразд, навмання сказав:

— Стиль, Степане Ароновичу—стиль.

— Стиль, кажете?

— Да, стиль.

— А скажіть, будь ласка, що воно таке—стиль?

Я не мав наміру образити свого друга—довелось коротко й збивчато відповісти: що воно таке—стиль. І коли я вже був з ордером біля каси, Степан Аронович знову зупинив мене:

— А що, як я напишу зі стилем—надрукуєте?

— Гідне буде—надрукуємо.

— Ну?

— Слово чести.

— Слово чести?

— Да, слово чести.

Через годину я забув за цю розмову, але на другий день мені її довелась згадати. Степан Аронович прийшов до мене в редакцію й подав охайний, товстенький зошит.

— Що це?—здивовано запитав я.

— Твори.

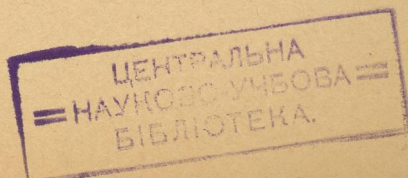
— Чиї?

— Мої,—спокійно відповів Степан Аронович, а далі ще спокійніше додав:—прочитайте—зовсім новим стилем написано.

Я при ньому взявся читати оповідання. Воно починалося так:

„Ах, як тяжко жилося кур'єрові Яші, бо він одержував по четвертому розрядові, всього лиш—26 (двадцять шість) карбованців на місяць і мав на своєму утриманні 2 (дві) сестри...

Кінець оповідання був такий:

„ В цьому оповіданні 271 (двісті сімдесят один) рядок. За рядок прошу по 5 (п'ять) копійок.

271
× 5

всього 13 карб. 55 коп. (тринадцять карб. п'ятдесят п'ять коп.).

З пошаною помбух—Степан Аронович Варшавчик“.

Я довго сидів замислений, бо знав, що найкращі друзі твої можуть тебе зректися, коли ти забракуєш їхні твори. Але, все ж таки, довелося сказати Степанові Ароновичу коротке й жорстоке слово:

— Не підє.

На лиці в мого друга майнув такий вираз, ніби я йому сказав, що баланс нашого видавництва—не зіходиться.

Степан Аронович не вірив мені, він був певний, що його оповідання—шедевр.

Коли Степан Аронович вийшов, я подумав: нема ще одного друга.

Я був певний, що коли прийду до бухгалтерії, Степан Аронович не помітить мене, ордер буде виписувати найменше півгодини і при першій можливості казатиме, що сьогодні в касі грошей немає.

Але я помилився. В кінці дня я побачив Степана Ароновича і, винувато посміхаючись, сказав:

— Ви, звичайно, на мене не сердитесь?

Степан Аронович зупинився і, посміхаючись своєю милою посмішкою, відповів:

— Ну, що ви, хіба я не розумію вашого становища. Я відверто скажу—що б то й було, коли б усі помбухи почали писати оповідання? Га?

Я жажнувся—Степан Аронович, все ж таки, по-своєму зрозумів мою рецензію,

— Степане Ароновичу...—хотів переконати я його.

Але Степан Аронович був одесит і переконати мені його не довелося; він навіть не дав мені говорити, нахилився до мене й, перебиваючи, зашепотів ніби якусь таємницю:

— Ні, ви скажіть мені, чесно. Ну, хто таки хоче іметь конкуренцію?..

ДО УЧАСТИ КОМСОМОЛУ В КУЛЬТУРНОМУ ПРОЦЕСІ*

В червні місяці при Агітпропвідділі ЦК Комсомолу відбулася нарада, яка обговорювала реалізацію постанов VII Всеукраїнського з'їзду ЛКСМУ в галузі участі комсомолу в культурному будівництві.

На нараді стояло двоє питань: про участь комсомолу в культурному будівництві (т. Голуб) і доповідь літорганізації „Молодняк“ (т. Усенко).

Практичне обговорення двох доповідей звелось до спільного трактування тої ж самої справи, бо робота журналу та організації „Молодняк“ звичайно є лише окрема ланка в цілому процесі культурної роботи комсомолу.

Дебати та обговорення на нараді звелися до таких основних точок: правильне використання культурних кадрів, що є в комсомолі; виховання й умови роботи цих культурних кадрів; практичні заходи до дальшого висування кадрів та правильне керівництво їх зростом.

Дехто з товаришів, що були на нараді (на жаль, на нараді було дуже мало представників райкомів Харківської організації) частково нападали на групу „Молодняк“, фактично зводячи всю роботу літорганізації до естрадних виступів. Але більшість товаришів, які виступали в дебатах, були тієї думки, що журнал та організація проробили велику роботу в культурному процесі на Україні і що з боку самої комсомольської організації не завжди цілком сприятливі умови для роботи молодих культурницьких кадрів.

Нарада прийняла пропозиції що до участі комсомолу в культурному будівництві. В питанні про правильне використання культурних кадрів комсомолу нарада ухвалила таку пропозицію:

„Оточити роботу комітетів та осередків ЛКСМУ молодими мистцями означає—притягнути їх до роботи в колегіях, нарадах комітетів (агітпроп, друк), до інструктажа культроботи, висування нових заходів перебудови побуту, кращих шляхів розвитку культурної роботи то-що“.

„Відзначаючи недостатню участь молодих мистців у роботі низових осередків ЛКСМУ, треба підкреслити, що сталося таке, головним чином, з причин неуважного, часто-густо нечутливого ставлення бюрів осередків до тих кадрів, ігнорування їх, недоцільне використання на роботі та велике навантаження. Це заважало молодим мистцям нормально працювати. Часто трапляються випадки байдужого ставлення до творчості комсомольських письменників, навіть з боку активу комсомолу (зрив літвечірки „Молодняка“); це в певний спосіб впливає на взаємини письменників з організацією. Надалі вважати за потрібне: широко популяризувати письменницькі та мистецькі молодняцькі кадри в комсомольських організаціях, оголосивши для цього з осені „Місяць української пролетарської літератури“; унормувати питання про навантаження комсомольських письменників у роботі осередків. Звернути увагу орга-

* За матеріалами наради при Агітпропвідділі ЦК ЛКСМУ.

нізацій ЛКСМУ на втягнення до культзаходів осередків молодих мистців, утворюючи з них постійний культактив, що групується завжди навколо осередку“.

Що до впорядкування літературних прагнень серед молоді нарада прийняла пропозицію:

„Констатуючи тенденцію з боку окремих літературних груп молоді на периферії до оформлення у філії „Молодняка“, вважати такий шлях за безперечно шкідливий і запропонувати місцевим комітетам комсомолу такі групи об'єднувати навколо клубів, юнсекцій і т. ін., утворюючи для них певні самоосвітні гуртки та притягаючи їх більше до культурної роботи осередків.

Початкуючих письменників з молоді організаціям комсомолу слід підпорядковувати своєму впливові, втягуючи їх до роботи, до вступу в комсомол, в той же час утворюючи для них умови сприятливого розвитку їхніх здібностей.

Щоб зміцнити пролетарський вплив на письменницькі та інші організації молоді та на окремих мистців, зберігаючи їх у такий спосіб для пролетарської культури та скеровуючи розвиток їх здатностей та продукції на більшовицькі рейки, на шляхи інтересів соціалістичного будівництва — вважати за необхідне поставити питання перед ЦК КП(б)У про розгорнення певної роботи серед пролетарської частини мистців з молоді для втягнення їх до партії“.

В справах виховання письменницьких і взагалі культурницьких кадрів з молоді, нарада каже:

„Організації „Молодняка“, що вже існують, повинні збільшити свою внутрішню громадську роботу та виховні елементи. Для цього потрібно поширити і поліпшити керування з боку ЦК ЛКСМУ комсомольською частиною „Молодняка“, поширити елементи проробки окремих справ культурної революції, винести частину своєї діяльності до широких кол молоді.

Доручити Окружкомам ЛКСМУ розробити заходи, скеровані на розв'язання взаємин поміж окремими нац. літ. організаціями, виживаючи шкідливі настрої та тенденції, що знайшли своє місце в роботі цих організацій“.

Про шляхи участі молодих кадрів у процесі культурного будівництва нарада говорить:

„Перед „молодняківцями“ та іншими робітниками мистецтва з молоді повстає велике завдання брати участь у культурних процесах нашого будівництва. Фактично найкращий шлях для цього є участь культурних кадрів у комсомольській пресі. Ця участь аж ніяк не може бути обмежена подаванням лише своєї літературно-художньої продукції. Треба, щоб комсомольські письменники, як культурні діячі, перейшли за межі цих рямок та йшли б на виробничий зв'язок з пресою, ставили б окремі питання участі молоді в культурній роботі, ставали ініціаторами нових заходів що до виховання нової людини, перебудови побуту, культурного господарства. Молоді письменники повинні бути притягнуті до роботи редакцій, окремих комісій, нарад при газетах. Звичайно, це не означає, що згадані культурні кадри утворюють якусь нову письменницьку організацію навколо газети.

Але виконати такі велетенські політичні завдання можливо лише за умови активізації уваги до діяльності „Молодняка“ з боку окремих державних (НКО, ДВУ) громадських, професійних організацій. ЦК ЛКСМУ вкупі з зазначеними організаціями повинні оточити увагою, матеріальними заходами, організаційними умовами роботу „Молодняка“ та інших культурних робітників з молоді. Конкретно: піднести питання

перед НКО про виділення в бюджеті НКО спеціальної дотації на підтримку „Молодняка“ та початкуючих письменників; поліпшити матеріальні та житлові умови письменників з молоді; виділити окремі асигнування на спеціальні культурні заходи „Молодняка“ (подорожі за кордон та СРСР то-що); збільшити практичну участь у діяльності „Молодняка“ товаришів з провідних партійних та радянських організацій; з метою поширити можливості та поліпшити умови піднесення культурного рівня та освіти молодих мистців, поставити перед НКО питання про встановлення низки пільг для молодих мистців при вступі до ВУЗів та інших навчальних та наукових установ“.

Що до участі самого „Молодняка“ та молодих культурних кадрів у громадському житті, нарада висловила:

„Оскільки розвиток окремих ділянок культурної роботи впирається не лише в кількісне охоплення мас молоді та її участь у цих процесах, але і в творення окремих нових культурних цінностей молодняцьким культурним активом, вносячи їх до загальних надбань української пролетарської культури, остільки виникає необхідність визначити цілком чітку лінію молодняцьких місцевих організацій у цих справах. Така лінія полягатиме в тому, що молоді мистці, літератори, зокрема „Молодняк“ повинні максимально підвищувати свою активність у тих культурних починах, які виникають на тлі чергових завдань партії та сприймаються комсомолом для практичного їх переведення. Ця участь повинна означати насичення таких заходів повною літературно-художньою продукцією, організацією окремих культурних заходів то-що.

Широко поставити справу вивчення історії української літератури, сучасного стану української літератури, сучасних течій і т. д., для чого ЮС розгорнути мережу гуртків вивчення історії української літератури, організувати відвідування письменниками осередкових клубів, улаштовувати літсуди, вечірки літератури то-що. Перед юнацькою пресою та журналом „За книгу“ поставити завдання—давати рецензії на книги робітничо-селянської молоді, ввівши розділ „Молодь про нашу літературу“. Оголосити конкурс на кращий допис-рецензію на українську книжку.

Вкупі з „Молодняком“ розробити конкретні заходи що до організації громадської думки в комсомолі проти ворожих нам тенденцій та проявів у літературі.

Черговими завданнями в галузі театру перед комсомолом повстає: ще більше притягувати молодь до українського радянського театру, поруч із тим оголошувати жорстоку боротьбу з різними ідеологічними збоченнями в репертуарі.

Категорично висловитись за необхідність утворення окремих молодечих театрів, т. з., Теробмолів. Треба поширити мережу Теробмолів та домагатись максимальної бюджетної підтримки для них з боку державних органів (НКО).

В справі створення молодняцького репертуару розпочати роботу шляхом притягнення до цього „Молодняка“ та окремих літераторів. Юнсекторам видавництва утворити потрібні умови, що стимулювали б творення нових п'єс для молоді (підвищення гонорару, конкурси то-що).

В роботі комсомолу на сьогодні важливим завданням є українізація збільшеним темпом масової роботи серед робітничої молоді. Конкретно: переведення в життя кожною робітничою організацією комсомолу, згаданих вище в резолюції, завдань; культивування в побуті робітничої молоді українських пісень, музики, образотворчих надбань; розповсюдити досвід Київської організації що до просунення в маси пісні; пере-

ведення всієї масової культроботи в ЮС робітничих клубів на укрмову; утворити низку гуртків українізації та українознавства; перевірити, наскільки юнацька преса, зокрема „Комсомолец України“, виконали директиви ЦК ЛКСМУ що до українізації газети не лише формально (мова) але й по суті, пристосовано до вимог особливостей соціалістичного будівництва на Україні“.

Нарада також визначила в своїх пропозиціях цілу низку практичних заходів для комсомольських організацій у їхній роботі по ліквідації неписьменности.

ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКА ХРОНІКА

М. ГОРЬКИЙ СЕРЕД ПИСЬМЕННИКІВ

Будинок Літератури ім. В. Блакитного.

Гаряче вітали письменника представники різних літературних організацій, що зібралися в Будинкові шанувати Горького. Але письменники зібралися не тільки для того, щоб вітати Горького—багато було питань, про які письменники хотіли переговорити з М. Горьким.

— Не тільки для привітання зібралися ми тут,—сказав тов. Постоловський,—ми маємо тут, у тісній дружній співрозмові поговорити з тов. Горьким про ті проблеми, що цікавлять нас усіх, як робітників художнього слова. Бо багато є такого, про що нам слід поговорити з Максимом Горьким. Ця співрозмова буде корисною для нас—багато що може нам розповісти т. Горький про наші завдання, як пролетарських письменників—разом з тим вона буде корисною й для Олексія Максимовича.

Але на шляху нашого інтимного єднання з т. Горьким стоїть одно непорозуміння. Можливо, що ми, молоді українські письменники, дуже хворобливо на нього реагували, але воно внесло деякий „холодок“ у наші взаємини. Ми гадаємо, що в своєму відомому виступі про українську літературу й українську мову Максим Горький став жертвою неправильної інформації. Але ми були б більше, ніж провінціалами, коли б ставили своє відношення до Горького в залежність від цього непорозуміння. З цією великою людиною у нас є інші спільні інтереси, інші відношення—їм ми повинні присвятити нашу сьогоднішню співрозмову.

Горький має нас навчити, як ми повинні служити пролетаріатові, бо він протягом усього свого життя служив йому, він має нам розповісти, що ми повинні зробити для дальшого розвитку молоді української літератури. Ту велику любов, що ми всі відчуваємо до Горького, ми поділяємо зі всім пролетаріатом Радянського Союзу й ніякі непорозуміння не зможуть зменшити її.

У відповідь на цю розмову Максим Горький сказав, що він відчуває себе ніяково, коли йому кажуть компліменти:

— Колись у квитку ратника 2-го розряду армії про мене писали, що я маю зріст 2 арш. 9 вершків. І я знав, що це—мій зріст, а коли мені давали на 1 верш. більше, то я відчував себе ніяково. Не треба цих компліментів, не тільки тому, що я відчуваю себе ніяково, а й тому, що тепер велика кількість талановитих робітників і селян,

що пройшли шлях ще важчий за мій, висулося в процесі роботи. Я бачив, як рядові робітники й селяни, стоячи на чолі виконкомів та інш. організацій, чудово виконують роботу кол. губернаторів, що значно складніша за роботу письменника. Ми бачимо, як робітник повстав, скинув геть усе те, що йому заважало, ми бачимо, як він росте.

Я дуже радий, що тов. Постоловський прямо поставив питання про те непорозуміння, що сталося між мною й письменником Слісаренком. Я не знаю, хто з нас двох виявив більше безтактовності—я чи він—можливо, що я, обурений шовіністичним тоном листа т. Слісаренка, написав щось зайве—але я мушу сказати, що в мене завжди були досить тісні зв'язки з низкою українських громадських діячів і літераторів, що я не можу позбавляти ту чи іншу національність права розвивати свою рідну мову. Навпаки—ми зараз виявили з великим здивуванням, що найвідсталіші народи—вотяки, якути та інш. мають свій багатий епос, свою літературу.

Слісаренко в своєму листі написав, що я, очевидно, вчився „по Іловайському“. Це протирічить моїм основним принципам: я—інтернаціоналіст, і мене не можна зарахувати до шовіністів.

Далі тов. Горький перейшов до питання про те, що він назвав українську мову „варечієм“. Він сказав:

— Я—не філолог, і зовсім не хотів цим самим образити українську мову, бо не розуміюся на цих тонкостях. Взагалі—весь інцидент я вважаю наслідком того, що ми з Слісаренком трохи посварилися—а в загалі полеміки можна наговорити багато зайвого. З цього не можна робити ніяких висновків, крім одного—що сердитися треба обережно. Я вважаю інцидент за вичерпаний.

Письменники виявили свою згоду з т. Горьким оплесками.

Далі виступали українські письменники—представники різних літературних організацій. Вітали М. Горького, висловлювали задоволення, що непорозуміння розв'язано. У промовах вони торкалися низки практичних завдань, що стоять перед письменниками всього СРСР, зокрема України. З промовами виступали т. т. Поліщук, Микитенко, Пилипенко, Усенко, Матвеев, Лісовий, Гаско, Симен, Постоловський та інш. Горький охоче відповідав на всі запитання, вносив низку пропозицій—зокрема Горький запропонував

українським письменникам налагодити звязки з журналом „Наші досягнення“, що його прокується видавати в Москві, а також налагодити як найширший переклад творів українських письменників на руську й інші мови, щоб ознайомити трудящих усіх народів СРСР з досягненнями української революційної літератури.

Товариська співрозмова тривала кілька годин. В кінці засідання збори під оплески всієї аудиторії обрали Горького на почесного члена будинку ім. Блакитного й прохали його підтримувати тісний зв'язок з Будинком та українськими письменниками.

„В“.

УКРАЇНА НА МІЖНАРОДНЬОМУ КОНГРЕСІ ПАЦИФІСТСЬКОЇ МОЛОДИ

ВІРПС запрошено на міжнародній конгрес паціфістської молоді, що його скликав Амстердамський Інтернаціонал. На цьому конгресі мають обговорити ряд питань: про народню освіту, про стан студентських організацій, національне питання, організацію молоді, економіку, політику, освіту та расову проблему й війну, про мораль та релігію. На цей конгрес ВІРПС одержала 8 місць, з них одно місце надано ВУРПС'ові. ВУРПС посилав на конгрес голову Пролетстуду України тов. Обушного. Тов. Обушний виготовляв для конгресу матеріали про роботу студентських організацій та організацію молоді на Україні, про народню освіту й національну політику на Україні.

Конгрес має відкритися в Голандії на початку серпня. Тов. Обушний виїздить до Москви цими днями, де він разом з рештою делегатів молоді Радянського Союзу виїде до Голандії.

ПИСЬМЕННИК, ЧИТАЧ І ЛІТЕРАТУРА В ПОЛЬЩІ

„Зараз погано, чи не буде ще гірше?“

(Лист із Польщі)

Назва цієї статті, як бачимо, досить довга та охоплює кілька цікавих тем. І не малу статтю треба було б писати, щоб висвітлити ці теми.

Проте, можна сказати свою думку і кількома словами, і цим досить точно окреслити становище: польський письменник, незалежно від його партійности і громадського світогляду, тихенько вмирає з голоду, а література, в своїй суті буржуазна, твориться в старих формах і прозябає, в той час, як кількість читачів катастрофічно зменшується.

Звичайно, не можна навіть рівняти до літератури Радянського Союзу: там держава всіма можливими засобами підтримує письменників, відпускає порівняно великі кошти; література живе повнокровним, прекрасним життям, вона повна справжнього народнього духу і збагачується з дня на день. Її повнота виростає немов на дріжджах,

а кількість читачів безперестанку збільшується завдяки сприятливим державним умовам і підвищенню культурного рівня.

Два світи існують поруч і їхня культурна одмінність гостро вражає око.

Нічого дивного: різна метода в духовних справах цих двох світів і ми різно трактуємо їх.

Скажемо коротко про все, що робиться у нас в пілсудській Польщі, країні, де панує білий терор та індиферентність в усіх галузях культурного життя.

Передовсім, яка може бути в Польщі роля письменника, цього культбойця? Тяжка, майже невиносима. Ще перед війною матеріальне та моральне становище польського письменника було жахливе. Цензура викривлювала думки і нещадно глузувала з протестів письменників. Вибухла війна. По чотирьох роках вона скінчилася і Польща після столітнього рабства придбала незалежність.

На перший погляд здавалося, що все зміниться, що нові правителі—власні „свої“ хоч трішки будуть вільнолюбиві і дадуть польським громадянам те, що відібрали у них три завоювники: кол. Росія, Австрія, Німеччина. Сподівалися, що покращає доля письменника, що підвищиться культурний рівень польського громадянина. Але сподіванкам не пощастило здійснитись, бо вони були помилкові. Незалежна Польща в культурному відношенні—а так само і в інших—ніяк не рівняється від Польщі передвійськової. І правий був один з прогресивних журналістів (Т. В. Длугошевський), коли казав, що „раб, який стрибав, перетворюється на стрибачого ідіота, що стрибає“. Як перед війною царська цензура, так нині своя польська диктує письменникові—що писати. Що цензура завжди набріхувала на мистців, це вам—радянським будівникам відомо. Але що голод може диктувати письменникові—що писати і як писати, це вам певно не завжди ясно. А факт—лишається фактом.

Держава польська майже ніколи не цікавилась матеріальним станом письменника—культбойця: наприклад, минулого року Департамент культури й мистецтва (такий у нас існує, яка іронія!) відпустив для літератури тільки 70.000 злотих. Бюджет, як ви бачите, не задовольняє потреб.

І само собою, пролетарський письменник з цієї суми не отримує, а ні шеляга. Для нього двері цього „культтрау“—зачинені. І навпаки—державна ніяк не скупиться на переслідування: верота в'язниці для пролетарського письменника завжди відчинені.

Нема жодного прогресивного журналіста в Польщі (не кажемо вже про комуністів), що не був запрошений м'якосердним прокурором в Сізіті на деякий час до в'язниці, де журналіст нарешті отримував без платні „державні хліба“ та „державну воду“.

Може ви гадаєте, що щастить буржуазним письменникам? Може вони щасливіші за пролетарських?

О, ні, більшість із них з державної допомоги не бачили ані шеляга. Підтримку отримують лише з протекції в Департаменті. Простий смертний не може навіть мріяти про допомогу.

Ну, добре — скажете ви: але ж польський письменник може писати і продавати власні твори? Питання на перший погляд, здається, розв'язане, та насправді — зовсім інше. На нещастя, польський читач не почуває „духовного голоду“. У нас над усе править задоволення лише однієї частини смертного тіла — шлунку. А праця письменника не до вподоби, не прохарчовує, не компенсує. Це — характерне явище у нас.

Крім цього 50% всіх читачів зовсім не вміє читати, а тим, що знають абетку, більш до вподоби фізична праця. Людність у Польській республіці досягає 29.000.000 чол. Держава дбає за збільшення населення. Число новонароджених щороку — 500.000; але кількість примірників усіх польських газет рівно — 365.000, в той час, як одна французька „Матен“ має 500.000, а Московська „Правда“ 1.100.000 примірників.

А як репрезентуються книжки?

Один із найсерйозніших польських журналів сповістив, що у нас сама найчитабельніша книжка розпородується в кількості до 5.000 прим. за весь рік. Ми знаємо про такий приклад з роману Жеромського „Канун весни“. Але в одному Радянському Союзі одя ж книга розійшлася в кількості 600.000 прим.!

Зовсім недавно мій радянський друг „молдняківець“ сповістив мене, що лише одне Харківське видавництво „Пролетарий“ (а на Україні видавництв — із 15!) за шість років (1922—1928) видало 18.000.000 (вісімнадцять мільйонів!) книжок.

І хіба це не показово?

Після всього сказаного ви не здивуєтесь, що справді польський письменник мусить поволеньки вмирати з голоду. А щоб зовсім не здохнути, він змушений писати погані

фейлетони, віршики, оповіданнячка до щоденних газет, для кабаре, для літературних вечірок. Він пише те, що наказав редактор, директор кабаре чи який інший дурень, що стежить лише за власними інтересами, за своєю кешенею. Газети, кабаре й інші веселевські інституції платять невеличкі гонорари. Наслідки відомі.

Таким чином, становище письменника в післявоєнній Польщі не дуже блискуче.

Цензура затуляє йому рота. А голод грав в шлунку свої осінні мелодії. Ви не помітите в творця ні сентименту, ні святого вогню.

В прозу увіходять більшою частиною твори беззначні, бліді, малоцінні, банальні. Поезія бідна, з „водичкою“, з наслідуванням звичайно, високошановному „Заходу“. Відомий у свій час руський поет Костянтин Бальмонт ось що сказав про наших поетів: „Жалкие, жидкие, худосочные польские поэты“.

Коли б таке Бальмонт казав за пролетарських поетів, це було б для нас цілком зрозуміло, але відомо, що це сказано про всю польську поезію, про дрібно-буржуазних поетів. Тому ми можемо мати сумнів що до щирості Бальмонта.

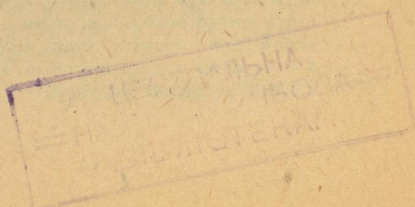
Будь яких конкретних тенденцій польська література не має. Письменники й поети шукають нових шляхів. Чи знайдуть їх?

Напевно — ні, поки вони не змінять своєї ідеології до самого коріння. Ще не з'явилися творці нової літератури, що творили б для широких народніх мас, а не для вузьких кол інтелігенції.

Поки польська держава не вживе всіх заходів для підвищення культурного мас; доки нація не зрозуміє, що письменник не мусить голодувати — доти польська література стоятиме на низькому рівні шовінізму, доти письменник дбатиме про шлунок, а народ лишатиметься неписьменним.

Польща.

Церво Галь.

БІБЛІОГРАФІЯ

ОЛЕСЬ ДОНЧЕНКО. „Околиці“ Поезії. ДВУ, 1928 р. Стор. 64, ціна 80 коп.

Збірка поезій Олесь Донченка не становить собою чогось занадто знаменного в сучасній українській літературі, хоча в галузі поетичної творчості маємо затишшя. Поети стають прозаїками. До таких поетів, що стали прозаїками, належить і автор названої збірки. Назва самої збірки не така примітивно-плужанська, як от скажемо „Червона писанка“, або щось подібне до цього.

Так само не можна сказати про збірку, що вона спів з чужого голосу, вроді „Гартованих лез“—де автор безбожно сосюрить. Поетична самостійність кидається в вічі спочатку і до кінця.

Візьмімо хоч би вірш „Околиці“.

Завітала гроза на околиці
В перевулки, завулки глухі
І старенька бабуся молилась,
Щоб тяжкі їй простили гріхи.

Образ „гроза“, не зважаючи на застарілу традицію визначати боротьбу елементів природи, а звідциля і боротьбу в суспільстві, все ж таки має свій вплив з боку емоційного зворушення. Може це й тому, що цей образ стоїть у тісному зв'язку зі „старенькою бабусею“, з її молінням, з нерозумінням змісту і напрямку нової грози:

Хай околиці ще не заклечані,
Хай околиці мружить печаль
.....
Та не підемо, юні, похилими
І не наше буяння згаса.
Гаптує, гаптує килими
За грозою—гроза.

І знову, метафора—гаптує килими за грозою гроза, крім глибокої соціальної суті втілює й художню соковитість. Це характеристична риса усіх поезій збірки—глибока соціальна суть і художність.

Так автор малює життєздатність Комсомолу.

Проте, і в ярах не пустеля,
І в нас тут росте комсомол.
Комса світлоока весела—
А стільки ворожих розмов.

Авторові можна простити збіг однакових понять комса і комсомол, хоч, правда, з різними емоційними відтінками. Треба, однак, запобігати оцього вульгарного емоційного комса, бо в ряді інших слів це слово викликає небажані асоціації.

О. Донченко користується образами селянського оточення:

Сонний місяць в житі бродить
Синя тиша, лан і лан
І мов дід сивобородий—
З балки сунеться туман.

Все було б добре, як би не „синя тиша“. Треба визнати, що читацькій масі епітет „синій“ в українській літературі так обрид, як Акакію Акакієвичу власний сюртук і враження від того далеко байдужніше, ніж скажемо, музичне враження від кидання гороху на лист завіза.

Дуже—сумно-емоційний вірш „Сільська вчителька“.

Я навчателька школи сільської,
І як хочеться часто й самій
Заспівати в тиші отакої,
Як співає в степу буревій.

І кінчається цей вірш так:

У навчательки в степової
Своя радість і власна печаль.

Користаючися з нагоди, наведемо ще один приклад прозаїзму, вірш „Смерть бандита“.

У житті ховався високім
І землю розпачливо гриз.
Огидливо мулив під боком
Іржавай одріз.

Кінчається вірш так:
Така звичайна історія
Про смерть бандита.

Я навмисно підкреслив оці прозаїзми через те, що їх ужито, як елемент абстрактного мислення. Чому така звичайна історія про смерть бандита? Читач буде вправі ставити питання так утрійовано, бо її власне, постановив сам автор. За радість і печаль степової вчительки можна б і не писати у вірші, бо це аксіома всякої людської нормальної особи.

За приклад того, як автор ламає риму, переходить від звичайного чотирьох-рядкового розміру до комбінованої рими, можна подати вірш „Осінь“ (Стор. 40-41).

То жовті, як віск,
то червоненькі
червонощокі

Давно вже обтрушені груші й яблука.
В саду вже блукання, мов кішка блука
І шепчуть (чи грають)

осики
високі?

Частенько автор користується початком з літери „і“. Такий початок, не зважаючи на його біблійську архаїчність, завжди справляє настрій урочистий, трагічно-мінорний, як у вірші „Вчора“:

І наснилися мені малому
За вікном ніч і гроза,
І матінка хилилась поклони
В кутку, де сумні образи.

Особливої уваги заслуговує балада „Повія і чернець“. Чернець—сувора догматично-моральна людина. Він не має змоги перебороти почуття кохання, яке анархістично зрушило його спокій. Повія стає об'єктом кохання. Повія веде ченця в церкву і там примушує замовкнути всі тіні святих. Дві протилежності стають одним цілим:

О, любий мій брате,
Один нам кінець
Повія розп'ята
Й розп'ятий чернець.
Вже, певно, нікуди
Нам вкупі не йти,
Холодні бо груди
Й немає мети.

Так говорить символістична повія ченцеві. Аскетизм і розбещеність гублять свою істотність, стають патологічним суспільним з'явищем у суспільстві.

На цьому кінчаємо огляд збірки. Гадаємо, що ця збірка стане поряд з кращими збірками української поезії нашого часу.

І. П'ятковський.

Л. ПЕРВОМАЙСЬКИЙ. Оповідання. Бібліотека журналу „Молодяк“. „Пролетарий“. Стор. 77, ціна 60 к.

В цій збірці Л. Первомайського п'ять оповідань, коротеньких, не розгорнутих у дії. Візьмемо перше оповідання „Хвороба після одужання“.

Зміст його полягає в тому, що робітники Окружкому Комсомола, видужавши, під впливом божевілля сестри, потім її смерті, а також і смерті матери, він—окружкомовець Яків—знову захворює.

Захворює на короткий час (знепритомлюється) і знову видужує. Пригадує одну деталь, подарунок окружкомові від „фабзайців“—каламар з будьоновкою, що стає стимулом для Якова в його майбутній роботі.

Отже, скільки б ми не хотіли конкретніше уявити собі персонажів цього оповідання—не уявимо. Автор показує вольовий бік лише одного Якова. Дружина його—зовсім невідома і, як це не дивно, невідомою залишилася сестра, основний, так би мовити, порушник його психологічної рівноваги.

Лист сестри до Якова—тривожний, але не настільки вже, щоб з нього можна було бачити умотивовання. Зосіне хвилювання, як і хвилювання Якова (Зося—дружина Якова).

В наші часи психологічних катастроф, руйнування людини, як індивіда, такі листи не зовсім характеристичні.

Смерть сестри, чому вона збожеволіла, що за нещастя з нею трапилось—так і невідомо

для читача. Тому цілком природно, коли після читання цього оповідання лишається враження авторського суб'єктивізму. Навіть коли звернути увагу на всіх інших підставних фігур, що змушують своїми взаєминами Якова. Та й він, Яків, якийсь мало характеристичний, хоча б і тоді, коли опріділює своє місце в революції.

Оповідання „Лубенська ідилія“ за тенденціями композиції простіше, від чого в ньому не маємо жодного туманного місця. Все ясно.

Терентій Миколайович Ребрик—інспектор Наросвіти—людина сучасна, поряд з ним людина минулого—Нимидора Гаврилівна, або як, жартуючи, Ребрик називав її Ториодора Гаврилівна. Ідилія підготовляє, за автором, одну основну подію—сватання до Ребрика міщанки. Цю подію подано читачеві з несумнівною реальністю. До характеристики цих міщан, доньки і матери, автор згустив фарби до карикатурності.

Доказ цієї карикатурності те, що протягом сватання мати і донька лишаються артистами з німими ролями—читач дивиться на їхню прикру зовнішню форму. Однак, вважати карикатурність за недоліки не доводиться. Натурально і те, що за автором Ребрик кидається на працю після таких ідилій, як на відпочинок.

„На Холодній горі“—фрагмент із життя звичайнісіньких людей у різноманітній праці. Тут і вагоноводець Симон Прокопович, швець Марко—п'яниця, майбутній студент Семен, дружина Марка Галя, дружина Симона Прокоповича—Оксана Миронівна. Все це переплелось в калейдоскопі життя і дало навіть своєрідну шевцеві філософію, яку можна назвати професійним фетишизмом.

— Не скажи,—підняв палець—швець, єсть над чоловіком хазяїн, над кожним чоловіком єсть. Над Симоном Прокоповичем хазяїн—трамвай. Над Миронівною—Вірочкина могила, а наді мною хазяїн аж двоє—ось оце колодки та „біленька“ (горілка—А.).

Ця філософія імпонує неумудрому сірому життю, що на цьому автор концентрує увагу читача. Тільки в занадто вже сірому аспекті автор подає ці фрагменти. Якось уже безпросвітно „Жахливо задушливі дні протікали в роботі“. Немає дня, що показав би дійсність з другого боку, і це становить негативність фрагментів.

Візьмемо для прикладу кінець оповідання:

Симон Прокопович помер.

Семен на сабурці (майбутній студент з ума зійшов).

Оксана Миронівна ходить на кладовище (до своєї вмерлої доньки).

Швець Марко п'є й співає свої три улюблені пісні.

Галя родить дітей—„батальон смерті“ підрастає.

Ісая не вижив довго на квартирі. Виїхав на іншу.

І вже осінь.

Я самотній їду на мою Холодну гору

Яйду й думаю і ніяк не можу згадати, що нагадує мені цей самотній лихтар, поставлений на Кладовищенській вулиці проти водорозбірної будки?!. Я ще не скоро в'їду з Холодної гори.

Вражіння складає важке. Хочеться сказати авторові—з'їжджайте скоріше з тої Холодної гори, в місця тепліші.

А що мусимо розуміти під символом самотнього лихтаря на вулиці? Самотній лихтар безперечно символ.

Оповідання „Подія на майдані драмтеатру“ це — блок-нот спостерегача — як пише сам автор, з чим не погоджуватися читач не має рації—це дійсно недороблене до ступня художнього оповідання, спостереження.

Ну, хіба припустимий такий схематизм (коли це не замітка спостерегача, а оповідання), коли автор не дає жодного мотива до поведінки дівчини в шкірянці.

„Ніна Павловна“—оповідання, власне, епізод з життя матері революціонера Бориса, старано опрацьоване і по своїй психологічній суті цікаве. Зайва, на нашу думку, лірична кінцівка від автора (від слів „І от надходить ніч“ і далі).

Художності оповідань шкодить іноді сама мова. От вираз: „Було образно через це“ і т. д.. Л. Первомайський думає сказати образливо від слова образити, а сказав образно від слова образ. Дуже часто автор користується з „що“, як сполучником головного речення з додатковим, або другорядним. Це сушить мову.

Є випадкові дуже влучні образи і виявлення художнього хисту що до користування ними.

І. Алтасв.

ЄВГЕН ПЛУЖНИК. „Недуга“. Роман. В-во „Сяйво“, 1928 р. Стор. 243, ціна 1 крб. 50 к.

„Після морозного вечора на дворі густе, душе повітря фойе в'ялило груди; здавалося, не дихавш, а п'єш щось п'янке та тепле, з чого солодка млість розтікається по всіх членах, а руки стають повільніші й округлі...“ — пише Плужник.

Уява понеслася на край України, туди, де в одному з великих театрів почалася дія роману. „Одноманітний, як гудіння бджіл, гомін“... огорнув мене і я побачив себе поруч червоного директора Івана Семеновича Орловця, який опинився в опері лише тому, що його притяг сюди закадичний друг Куниця. Іван Семенович завалодів мою увагою, і я, мимоволі симпатизуючи йому, пішов поруч з ним у партер, сів у четвертому ряду, задивився на оперову виставу „Кармен“, заслуховався чудовою, пристрасною музикою. Да, музика справді загреміла навкруги мене, але я так зачитався, що тоді немов ніщо не існувало. Я мовчки читав, а Іван Семенович мовчки поглядав на авансцену, де „диким рухом урвала Кармен свій палкий танок, під грім оплесків сплигуючи зі столу; легкою хмарою знялося круг ніг її чорне вбрання, високо відкриваючи струнки по дівоному ноги, і срібним холодним лезом лягла

на чорне трико на стегнах вузьенька смужка тонких мережив...“

Іван Семенович згадав, що артистку Ірину Едуардовну Завадську він уже десь бачив і надзвичайно зацікавився нею.

Все в романі говорило за те, що в наслідок такого закоханого споглядання мусить виникнути любов. Мені—молодому читачеві, не доводилося ще кохати когось із ворожого табору, але совість підказувала, що таке грайливе нещастя може стрінути мене на життєвому шляху. Я поставив собі за мету обов'язково навчитися в Орловця, як протистояти цим „контр-революційним“ спокусам, щоб не зрадити принципів нового побуту.

Дія йшла. Автор згадав, що Орловець працював десь на Таганському заводі й стрінув Ірину ще дівчиною. Він катав її (який же він нахаба!) на гойдалці.

... Закотив її вітер спідницю, високо відкрив ноги до білих мережив на стегнах...

Зрозумів я, що Орловець закохався в ноги, стегна, в очі мережива. Стало мені трошки сумно, що Іван Семенович, немов у недугі, пішов до вбиральні Ірини Едуардовни, захоплений цією „idee-fixe“. Через довгі розмови з інженером Звірятиним (найживіша постать роману), за допомогою Мюфке, він дістається туди. І от, перша розмова з нею, з принадною красунею:

— У вас справа до мене?.. То кажіть...

— Да, справа в мене,—захапався Іван Семенович,—тоб-то, ні...

А так, знайомий...—(далі безсилі слова про юність).—а от побачив тепер—і насунули спомини... Може не пізнав би, так я побачив ваші ноги...

— Що?—зарипіла стільцем співачка, а покоївка її, не стримавшись, чмихнула.

— Ноги ваші...—ковтнув густу слину Іван Семенович.—На першій гастролі... Як танцювали, закотився вам підолі сукні...

— Та що ви говорите... товаришу?—

Вийшла схвилювана з занавіски Завадська... „

Ай, да Орловець! От почав знайомство—дикуни, моля, краще починають! Мої симпатії розлилися, виросла злість проти безсилля „червоного директора“. Власне, як не злитися за ідіотську поведінку Орловця, коли ти хочеш любити головного героя, а він отакий... Я читаю з бажанням дійти до дійсної зав'язки (чи швидко кохання?), і розмови про кохання до буржуйок,—довгі, повторні розмови Мюфке, Писаренка, Куниці, Сквирського, Звірятина—минають повз мене, як залізничні полустанки, а я спішу, шукаю...

Де кохання? Коли цей незграба дістанеться Ірини? Коли він виликується від своєї недуги, як це зве (й досить не вдало) автор. Що станеться з Орликом—як його ніжню назвала Завадська—після всяких порад „плюнь на філософію та турботи товаришів“!

Кохання—нема. І немов не було. Єсть розстроєні нерви, що стогнуть, як стародавня, розбита рояль. Де воля Орловця-більшовика? Єсть нюня, слинява ганчірка, безвільна істота, яка не спроможеться на жодну самостійну

кацію. Тойого спершу потяг Куниця—в оперу, то Мюфке—до вбиральні, то далі веде його до себе артистка—до дверей домівки. Навіть з черевиками він нічого не може вдіяти до кінця роману.

— Треба неодмінно щось із ними зробити! Риплять!—Думає він, коли в темряві сідає на місце в опері... І оці черевики риплять разів шість, і риплять вони на останній сторінці, в останньому рядку.

Кращого прикладу безпорадності й вигадати не можна!

Вела його артистка далі (коли авторові треба показати нову, "розмовну" ситуацію, тягне його до себе на квартиру Звірятин), потім Сквирський, за ним Куниця, Писаренко. Словом—усі тягнуть його, а він нікого не зміг повести за собою. Навіть стійку Наталку—жінку свою (до речі, вона виринає несподівано, лише на 112 сторінці і то, як згадка) не зміг утримати біля себе. Не зробивши „гріха“, він кається їй і то не сам, а за допомогою Куниці й Писаренка. Хочє думати, вибирати шляхи, але й вибирати нема чого. Не то що з артисткою світової слави, з черевиками не справився. То тягли його, як гуму, то тепер підпирають його, як погано зробленого манекена.

Покинув я шукати волі в героїв, замислився над іншими людськими ознаками. Розум? Безумовно, Іван Семенович розумний—бо директор же. Але й цього розуму не показано, хоч би й на прикладах керування виробництвом. Емоції? Чуття? Але де вони там, коли знов перед зором повстає от яка картина:

„Подивилася пильно й насмішувато.

— Ну, що ж вас тягне до мене? Може ненависть? Класова ненависть?—І зіщулившись, хижо вдивилася:

— Ну, а сильніше що: ця ненависть ваша, чи згадка про мої коліна? Пам'ятаєте там, на гойдалці.. Як це було? Як? Кажіть?

І рожевими пучками мняла сукню на стегнах, відкриваючи струнки по дівочому ноги.

— Так?

— Ні, вище!...—Стиснув руки Іван Семенович, широко розплющеними очима дивлячись кудись повз неї.

— Ах, вище!—Задихнулася гнівно.

— Да, вище!—Підвівся Іван Семенович.

Дивилися одне на одного гостро і коли насмішкою взявся погляд жіночий, прошепотів розгублено:

— Вище...

— Так? Засміялася дзвінко і рвучким рухом відкрила лезо мережив над крайками чорних панчіх...

Словом, картинка, гідна змалювання „проблемного“ пера художника. Фундамент кохання—матеріалізований занадто. Гумовий герой, не дивлячись на таку близькість, не йде штурмом на ворога, щоб перемогти його й забути. Він тікає і ніяк не може виявити своєї ненависти.

Все завмерло в ньому. Навіть звичайної чоловічої гордості, не кажемо вже про коуніс тичну, нема. Ось гляньте:

— Цілуйте, цілуйте!—Засміялася переливно. Час звикати... На дев'ятім-то році...

Іван Семенович цілує руку”.

Розчарований до безкраю, я кидаю відшукувати в Орловця хоч єдину рису, що їй я міг би симпатизувати. Правда, я поважаю людей, що роблять справу і мовчать. Іван Семенович більше мовчить і це немов врятовує його. Але він—німий тому, що нема чого говорити! Коли він хорий, то принаймні хорий не може закохуватися так, як це подає автор. Плужник претензійно говорить, що кохання до буржуйки—це недуга. Що тільки хорий може покохати її. А чому кохання не може бути наслідком здорових, статевих взаємовідносин?

Подумавши, який злочин, коли пролетар закохався в співачку! Навпаки, художник міг би показати, як Орловець—дужий, сильний перемагає її, оволодіває красою, одночасно користується всіма принадами культурного життя. Хіба опера не для Орловців, не для трудящих? Очевидно, автор мислить по наївному шаблончику: комуніст не мусить шукати краси, бо це наслідок моральної недуги.

Куниця й Писаренко зрозуміліші, простіші. А Орловець строїть із себе кат-знакого—і в його „збірності“ нема жодної „складної“ риси. Куниця не любить Завадської, але він не боїться її. Він навіть не хоче ненавидіти її. Він тільки спокійно зневажає. Писаренко показаний скуппо, але вольовою людиною. Правда, він пише щось, шукає краси, але не помічає, що в нього в кімнаті „безсмертні“ книжки валяються поруч брудної білизни”.

Писаренко правильно оцінює стан:

— А нащо з цим боротися, може краще скоритися?—питає він Орловця.—Ну, покохав би, чи що, а потім розкохав би...

Друзі Івана Семеновича—комуністи турбуються вже про те, щоб він мав відпустку та полікувався. Водять його до професорів, то-що. Бо Орловець ніколи сам не піде до лікарні.

З дружиною Наталкою в Орловця теж нещастя: без „гріха“—грішний, говорити з нею не насміюється. І одного разу, коли вона будить його вранці, він валяється в ліжку, щоб уникнути призначеної розмови з нею. Звичайно, ініціатива ніколи не потрапляла в руки Івана Семеновича. На цей раз вона в руках дружини. І увечері дружина широко заявляє:

— Ми мусимо розійтися!...

— ...Брешеш! Уходиш, бо простити не можеш...

— Мені нічого прощати тобі, бо проти мене ти невинний! Ну, скажи, в чому провинна твоя, якої я простити не можу? Кажі!—посміхнулася вона очима.

Розмова звертає на новий шлях. Орловець доводить, що він шукав підмоги, щоб звичкою до жінки перебороти потяг до іншої. Допомога ця мусила виявитися в ласках, побільшеній увазі Наталки до Івана. А цього Іван не заслужив.

— ...А чому? Слухай далі. Що я мала б за твою допомогу тобі проти ж тебе? Тебе.

Але ж ти був би зароблений. Зрозумій це, Іване, зароблений. А я, як і всяка, можу прийняти чоловіка, як дар, можу завоювати його, як здобич, але заробити—ні, ні! Ну, а завоювати тебе... від кого? Адже ніхто не віднімає тебе в мене, не хоче тебе віднімати.

Наталка покидає свого безпорадного чоловіка. З ним нічого не збудуєш. І цілком правдива гадка Сквирського, що „люди вміють будувати житло, а не життя“. Сквирський у романі—цікава постать. Він досягає свого. Іде на Урал і змушує артистку, за ради кохання до нього, покинути сцену. Він хоче все „перевірити“. Ірина не чекає на взаємність Орлика (ніжне ім'я), але він тільки мучить себе та її, доводячи артистку до істерики.

Коханням користується інженер Звіратин. Він любить тіло, і Завадська розуміє його.

Ці люди знають, чого вони хочуть і що можуть. Звіратин увесь час смішить дотепами бесідників і в Завадської його люблять.

Таким чином, Орловець лишився з розбитим коритом. І Завадської не покохав (навіть ні разу не поцілував її) і жіжку загубив.

Дочитав я книгу і розгублено почав шукати „проблеми“. Думав, що буде боротьба, коли не ситуацій, то думок, ідей. Сюжет—розхристаний. Вічні повторення сентенцій про кохання. Одне врятовує роман: досить добірна мова, та три вставних новелки: про Білякину, синів його, про юриста, про єврея. Особливо вдалася Плузжникові новела оповідання про Сичова. Проте, вона нічим не підкреслює стану Орловця—хіба тим, що показує пивнушку.

В. К.

КНИЖКИ ТА ЖУРНАЛИ, НАДІСЛАНІ ДО РЕДАКЦІЇ

ВОЛОДИМИР КУЗЬМИЧ—Хао-Жень. Збірка оповідань. ДВУ, 1928. Стор. 138, ціна 80 коп.

А. ПЕРВОМАЙСЬКИЙ—Плями на сонці. Повісті та оповідання. ДВУ, 1928. Ст. 290, ціна 1 крб. 20 коп.

А. ПЕРВОМАЙСЬКИЙ—В дев'ятнадцятий рік. В-во „Український робітник“. Дешева бібліотека красивого письменства. Стор. 32, ціна 5 коп.

С. СТЕПНЯК—КРАВЧИНСЬКИЙ—Андрій Кожухов. Роман. ДВУ, 1928. Стор. 474, ціна 1 крб. 65 коп.

А. ДУДАР—Вежа. Вершы. Білоруське Державне Видавництво. Менськ, 1928. Стор. 60, ціна 65 коп.

М. НІКАНОВИЧ—Крик праці. Апа-видання. Білоруське Державне Видавництво. Менськ, 1928. Стор. 66, ціна 35 коп.

Червоний Шлях—№ 5—6 ДВУ. Стор. 254, ціна 2 крб. 25 коп.

„Гарт“ №4—5. ДВУ. Стор. 132, ціна 75 к.

„Студент Революції“. № 5. Видавництво „Пролетарий“. Стор. 72, ціна 30 к.

„Нова Генерація“ № 7. ДВУ. Стор. 64, ціна 75 коп.

„Службовець“ № 23. В-во ВУК. Стор. 16, ціна 20 коп.

„Робітниця“ № 12, Вінніпег. Стор. 32, ціна 10 центів.

„Зоря“ № 6. В-во „Звезда“. Дніпропетровське. Стор. 32, ціна 20 коп.

„Маладняк“ № 6. В-во „Чырвоная Зьмена“. Менськ, 1928. Стор. 125, ціна 60 к.

А. МОРКАВКА—„Дым жыцця“, Білоруське Державне Видавництво. Менськ, 1928. Стор. 52, ціна 45 коп.

Блиски—Ілюстрований літературно-мистецький та політично-громадський зшиток. В-во „Провесень“, Одеса, 1928. Стор. 40, ціна 50 коп.

„Прибой“—Літературно-художественний журнал. Из-во „Провесень“, Одеса, 1928. Стор. 48, ціна 50 коп.

ДО РЕДАКЦІЇ ЖУРНАЛУ „МОЛОДНЯК“

Ш. Т.!

Я був дуже здивований, коли в ч. 6 журналу „Молодняк“ у нотатках Первомайського „Веселі нотатки похмурого подорожного“ побачив епіграф:

„Веліколенно пахлі рози,
І сінала мгла,
І стоялі паровози
На ж. д. узлах...“

С. Радуйн.

В наведених 4 рядках я пізнав тільки один свій із моєї поеми „Сказ о пятом годе“, яку надруковано в 1926 році в Харкові окремим виданням, в уривках—у журналі „У станка“ і в збірнику ГПО НКО УСРР „Двадцатилетие революции 1905 года в рабочем клубе“ і в перекладі В. Сосюри українською „П'ятий рік“—ДВУ 1925 р. Справжній вигляд строфи, з якої якийсь ловчак

висмикнув мій рядок і яка малює момент початку залізничного страйку в 1905 році такий:

„Прогудел деповой
На же-де узлах,
Стали паровозы,
Стали поезда“.

За зазначені рядки, зокрема за другий „На же-де узлах“, як за певний художній прийом, як і за все, що я будь-коли написав—я несу відповідальність, як письменник, раніш за все перед читачем, і в наступних виданнях вважаю потрібним зберегти і цей рядок, до якого причеплено два невідомо чий безглузді і бездарні, а третій перероблено. В результаті получилось, дійсно, щось неприємне, безглузде...

Коли ці самі 4 рядки я прочитав у збірці „Радус“ „Авангарду“ в статті гр. Меттера,

я не звернув на це значної уваги, бо вважав це просто за літературне шахрайство. Автор керувався, певно, відомим для всіх людей певного рангу принципом: „Клеветайте, клеветайте: что нибудь да останется“. З приводу таких фактів можна звертатись, хто має охоту і час, перш за все, до суду.

Але коли гр. Меттер з метою „замести сліди“, як і кожна не досить чесна людина, пише „прочитав в одному журналі“, не вказуючи назви журналу і не залишаючи читачеві можливості перевірити й відкрити шахрайство, то редакція „Молодняка“ і зокрема письменник Первомайський не можуть користуватися статтею гр. Меттера, де не вказано, звідки взято підозрілі для всякої об'єктивної людини рядки, а повинні були

звернутись до моєї поеми, яка є в бібліотеках і по книжкових крамницях. Тоді не було б цього неприємного непорозуміння.

Що ж до оцінки мене, як поета, то це, звичайно, справа критики, і, перш за все читача.

Цього листа прошу вмістити в наступному 7—8 числі журналу „Молодняк“ за 1928 рік.

З товариським прив. С. Радугін.

Од редакції: Щоби точно навести нашим читачам чотири рядки з поезій С. Радугина, що їх цитував Л. Первомайський у „Веселих нотатках похмурого подорожнього“ № 6 „Молодняк“, містимо цього листа.

ЗМІСТ

	Стор.
Терень Масенко—Село Комсомолля. Поезії	3
„ „ Полтавська скеля. Поезії	4
„ „ Кодак. Поезії	5
М. Тарновський—Сини. Рондо. Поезії	6
А. Павлюк—Моя гра про зорю. Поезії	7
„ „ Ранок. Поезії	9
Євген Фомин—Етюд моря. Поезії	10
Василь Басок—Любов хуторянки. Поезії	12
„ „ * * * Поезії	13
Ів. Бойко * * * Поезії	14
К. Кляшторни—Фрагмент з „Кленових завірюх. Поезії	15
А. Гурло—Іду межею. Поезії	16
Оксана Іваненко—Манівцями. Оповідання	17
Г. Дорина—Шляхом життя. Оповідання	52
Д. Дельвиг—Електричні ночі. Новела	63
О. Кундзіч—Мг. Новела	75
А. Леїн—Кіно для робітничої молоді	84
Т. Масенко—Битим шляхом по Україні. Нотатки	86
О. Кундзіч—Заведінка. Нарис	96
Л. Первомайський—Веселі нотатки похмурого подорожнього	100
Ю. Вухналь—Про оповідання помбуха Степана Ароновича й кон- курентію. Гумореска	105
К-Н—До участі комсомолу в культурному процесі	107
Літературно-мистецька хроніка: М. Горький серед письменників — „В“; Україна на міжнародньому конгресі пацифістської молоді; Письменник, читач і література в Польщі— <i>Церво Галь</i>	111
Бібліографія: О. Донченко „Околиці“—І. П'ятковський; Л. Первомайський. „Оповідання“—І. Алтаєв; Є. Плужник „Недуга“—В. Кузьмич	114
Книжки та журнали, надіслані до редакції	119
Лист до редакції	—

ПРИЙМАЄТЬСЯ ПЕРЕДПЛАТУ

НА ЩОМІСЯЧНИЙ ПРОВІДНИЙ ЖУРНАЛ

:::: РОБСЕЛЬКОРІВСТВА УКРАЇНИ ::::

„РОБСЕЛЬКОР“

ВИДАННЯ ЦЕНТРАЛЬНОГО ОРГАНУ КОМУНІСТИЧНОЇ
ПАРТІЇ (більшовиків) УКРАЇНИ — ГАЗЕТИ „КОМУНІСТ“

„РОБСЕЛЬКОР“ — висвітлює досвід робселькорівського руху на всій Україні;

„РОБСЕЛЬКОР“ — організує допомогу робселькорівським гурткам, робітничим та селянським стінним газетам;

„РОБСЕЛЬКОР“ — допомагає робкорові й селькорові в його громадській і навчальній роботі.

Кожен робселькорівський гурток, кожна
редколегія стінної або друкованої газети
підприємства, села, установи, кожен робкор,
селькор, військор, студкор, юнкор — повинні
—— передплачувати свій журнал ——

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

На 1 місяць	—	20 коп.
„ 3 місяці	—	55 „
„ 6 місяців	1 крб.	
„ 1 рік	1 „	80 коп.

ПЕРЕДПЛАТУ ПРИЙМАЮТЬ:

Відділ передплати видавництва „Комуніст“
—— (Харків, Сумський пров. № 5). ——
Філії видавництва „Комуніст“ на місцях та
всі видавництва окружних газет на Україні.

Редакція „РОБСЕЛЬКОРУ“ міститься:
Харків, Пушкінська, № 33, тел. № 26-02.